

Република Македонија

УНИВЕРЗИТЕТ “СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЈ” СКОПЈЕ

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ

ИНСТИТУТ ЗА БЕЗБЕДНОСТ, ОДБРАНА И МИР

МАГИСТЕРСКИОТ ТРУД НА ТЕМА:

**„ОРГАНИЗАЦИОНА ПОСТАВЕНОСТ И ФУНКЦИОНИРАЊЕ НА
БЕЗБЕДНОСНО-РАЗУЗНАВАЧКИТЕ СЛУЖБИ НА ДРЖАВИТЕ ОД
ЗАПАДЕН БАЛКАН“**

Кандидат:
Евгенија Бибовска Лековски
Бр.на индекс: 4394/12

Ментор:
проф. д-р Митко Котовчевски

Скопје, 2019

СОДРЖИНА

МЕТОДОЛОГИЈА НА ТРУДОТ.....	4
-----------------------------	---

ВОВЕД.....	13
------------	----

ГЛАВА I

1. ПОИМ И ГЕНЕЗА НА РАЗУЗНАВАЧКИТЕ СЛУЖБИ.....	16
1.1 Поимно определување.....	16
1.2 Историски развој.....	17

ГЛАВА II

2. ОРГАНИЗАЦИЈА И РАБОТА НА БЕЗБЕДНОСНО РАЗУЗНАВАЧКИТЕ СЛУЖБИ

2.1 Основни начела на работењето на разузнавачките служби.....	19
2.2 Организација и видови на разузнавачки служби.....	21
2.3 Методи на работа на разузнавачките служби.....	23
2.4 Неопходност од надзор и контрола за соодветно функционирање на безбедносно –разузнавачкиот ситем.....	26

ГЛАВА III

3. ОРГАНИЗАЦИОНА ПОСТАВЕНОСТ И ФУНКЦИОНИРАЊЕ НА БЕЗБЕДНОСНО-РАЗУЗНАВАЧКИТЕ СЛУЖБИ НА ДРЖАВИТЕ ОД ЗАПАДЕН БАЛКАН..... **29** |

3.1. Безбедносно разузнавачкиот систем на Албанија.....	31
3.2 Безбедносно разузнавачкиот систем на Босна и Херцеговина.....	42
3.3 Безбедносно разузнавачкиот систем на Република Македонија.....	50
3.4 Безбедносно разузнавачкиот систем на Србија.....	65
3.5 Безбедносно разузнавачкиот систем на Хрватска.....	80
3.6. Безбедносно разузнавачкиот систем на Црна Гора.....	93

ЗАКЛУЧОК.....97

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА.....105

МЕТОДОЛОГИЈА НА ТРУДОТ

Вовед и општествена оправданост на трудот

Општествената оправданост на магистерскиот труд е прикажана преку изложените основни видувања и концепти, како и фундаменталните начела на кои е базирано истражувањето. Направен е обид за поставување на основите за изработка преку предметот на истражување и обработка како и основните методи на истражувањето. Појдовна точка на истражувањето се главната и помошните хипотези, кои се соодветно третирали и разработени.

Безбедносниот систем на една земја го сочинуваат сите организации и институции што се занимаваат со прашањето за заштита на уставниот поредок од влијанија на надворешни и внатрешни непријатели и со лица кои не се однесуваат во согласност со правната регулатива. Заради заштита на општествениот, политичкиот, економскиот поредок на државата во целина и на нејзините институции од внатрешни и надворешни опоненти и непријатели, секаде се организираат државни тела задолжени да се справат со предизвиците на овој план и да ги заштитат социополитичките цели и интереси на односната држава.¹ Во тој правец динамиката наложува преземање мерки во земјата и странство. Следствено, разузнавањето е систем на организациони, оперативни, технички и други мерки насочени кон прибирање, обработка на информации од земјата и странство, како и подготовка на соодветна стратегија за заштита од непријателски настроени фактори и субјекти на домашен и меѓународен план. На тој начин разузнавањето ја наоѓа соодветната општествена положба од аспект на заштитата, развојот и градењето на националната безбедносна стратегија, што треба да се спроведе на национално ниво, како и на меѓународен план.

Современите предизвици оквалификувани како неконвенционални закани по мирот и безбедноста на секоја земја го начнуваат прашањето за (пре)испитување на организационата положба на односните државни институции.

¹ Види повеќе Стефан Буцакоски “*Разузнавање*”, Коста Абраш а.д., 2005, Охрид стр. 19

Апаратот за принуда и моќта се чини највидлив израз добиваат токму во сферата на органите на прогонот, но и во разузнавачките служби како фактор и алка во синцирот на безбедноста на државата, а следствено и заштитата на човековите права и слободи. Оттаму, прашањето за соодветна организациска поставеност, како и функционирање, координација, надзор и контрола добива израз во научните и пошироките општествени кругови.

Падот на Берлинскиот ѕид значи нова ера во развојот на политиките во оваа област, постулатот на човековите права и слободи стана иницијална каписла и основен агол на перцепција во безбедносно-политичките анализи и тематика во оваа бранша. Ништо помалку исклучок не се ни земјите од Западен Балкан, обвинени со крвопролевања кон крајот на минатиот век, засилена експанзија на етничкиот и особено религизниот фундаментализам. Преминот од едно во друго општествено уредување не може да го заобиколи прашањето за организационата поставеност на службите за безбедност, како и нивната подготвеност и ефективност на тој план.

Разузнавачките служби генерално претставуваат еден од основните параметри во развојот на современите безбедносни тенденции и стабилизирачки фактор во целокупниот општествен поредок.

Мирослав Хаџиќ е во право кога тврди дека дискреционите овластувања на директно именување и идентификување на непријателите и заканите по безбедноста на државата ги направи овие служби моќен, а не ретко и автономен безбедносен актер. Оттаму, неретко сопствениот опстанок мошне често на помалку или повеќе успешен начин успеваа да го трансформираат како закана по интересот и опстанокот на сопствената нација-држава². Од друга страна потребата од ефикасност и ефективност пред сериозните димензии на општествено-политичките и пред се безбедносните предизвици го наметнува начелото на построга централизација и координација на различните сектори. Љубомир Стајиќ стои на ставот дека речиси сите земји од Западен Балкан имаат

² Miroslav Hadžić “*Raspon obaveštajnog nadzora na Zapadnom Balkanu*” 2008 DCAF, Beograd str. 4

речиси слична организациона структура на хоризонтален и вертикален план.³ Тврдењето на Стајиќ е обработено и проверено во магистерскиот труд.

Предмет на трудот

Предмет на магистерскиот труд претставува проучувањето на организацијата и функционирањето на работата на разузнавачките служби во земјите на Западен Балкан. Се поставува прашањето што значи да се проучи една разузнавачка служба и нејзиното функционирање. Основен елемент за една разузнавачка служба (како и секоја општествена организација) е таа да има постојано добро организирана форма, како и изградени начела и методи во нејзиното делување.⁴ Во таа насока за нејзиното проучување има неколку клучни димензии. Прво, нејзината структура, надлежностите, задачите и координацијата помеѓу разните организациони единици на хоризонтален и вертикален план, односно распоред на работата во согласност со утврдениот делокруг на работа. Второ, факторите кои влијаат на таквата поставеност како на пр. општествено-политичкиот систем, демографските специфики, надворешно-политичката ориентација, интереси, сфери на влијание, кадровски и економски потенцијал итн. И конечно, основните начела кои се применуваат во работата и организацијата на безбедносно-разузнавачките служби. Во тој контекст посочените параметри ќе бидат ставени во доменот на нашето истражување и ќе ги запазиме доследно таквите начела. Да се провери со глава 3

Од друга страна, динамиката на развојот на модерното општество што како основен концепт во својата содржина ги застапува човековите права и слободи ја наметнува потребата од проучување. Како и новите неконвенционални закани кои бараат соодветно моделиран разузнавачко-безбедносен систем спремен да одговори на современите предизвици. Согласно претходно истакнатото, се посочуваат неколку видливи механизми кои ние ќе ги поставиме како предмет на

³ Ljubomir Stajić “Osnove beybednosti” Policiska Akademija, 1998 Beograd str. 41

⁴ Роберт Димитроски “Основи на организацискиот дизајн”, Факултет за општествени науки, 2004, Скопје стр. 65

проучување во магистерскиов труд. Пред се, видот на постоечката организациска поставеност, и поважно - дали постоечките безбедносни системи се спремни за справување со ризиците и заканите по националната безбедност.

Модерните општества се исправени пред сериозни предизвици од неконвенционални рамки. Томас Квигин утврдува неколку слаби точки кои принесуваат за неуспесите во разузнавањето (особено во борбата против современиот тероризам). Еден од нив е слабата соработка-координација помеѓу службите и агенциите ја загрозува ефикасноста во разузнавањето. Оттаму, појавата на слабата соработка на службите и несподелување на информациите, Томас Квигин ја нарекува „ефект на силос“. Тој, овој феномен го евидентира истражувајќи во настаните кои се случија во годините наназад во САД, и заклучува дека слабата меѓусебна соработка помеѓу службите и задржувањето на критични информации, е причината за случувањата на најголем дел од неуспесите во разузнавањето.⁵ Поставените аспекти исто така ќе заземат еден од централните категории во предметот на проучување на магистерскиов труд.

Цели на изработка на трудот

Примарната цел на изработка на магистерскиот труд е да се прикаже основната организациска структура на безбедносно-разузнавачките служби на земјите од Западен Балкан, нивното (не) успешно функционирање, најновите реформирани модели и да се утврди нивниот степен на надзор од страна на политичките органи и тела на дадените држави. Рецидив на комунистичкото минато на овие простори е нивната супериорност во дејствување како основен фактор. Но, осовременувањето во модерни рамки на површина исфрли неколку суштествени опасности, меѓу кои би ги вброиле концентрацијата на моќ, и тоа злоупотребата од страна на раководните лица и функционерите, конспиративноста во нивната работа и високиот степен на доверливост кои ја оневозможуваат јавноста или барем легитимните претставници на граѓаните за

⁵ Види повеќе во Томас Квигин *“Да се види невидливото- Разузнавање за национална безбедност во несигурно време”* цит. дел. Магор, 2006 Скопје, стр.

инволвирање и следење на тие процеси, мал степен на легитимитет на односните раководини лица, како и можноста за уценување на политичкиот естаблишмент од тесно-суетните интереси на органите и раководните лица⁶. Како најсвеж пример е наведено незаконското следење на комуникациите во Република Македонија обелоденето во јавноста во 2015 година со кое се променија многу работи (меѓу кои и власта) и доведе до системски реформи на разузнавачкиот модел.

Следствено на тоа, логично можеме да потенцираме дека целта на трудов е на научен аспект да ги апострофира ваквите предизвици, како и од друга страна да нагласи и согледа во кој степен може да се избалансира нивната корелација со соодветните степени и механизми на ефикасност што во крајна линија би воделе кон гарантирање на поредокот, стабилноста и безбедноста на државите од Западен Балкан. Второ, да се даде своевидна проекција во која насока може и треба да се движат горенаведените предизвици, како и да се согледа најефикасниот модел на таквата избалансираност. Конечно, ни помалку значајна цел на трудот е да се утврди дали навистина разузнавачките служби го достигнале нивото на соодветна демократизација, согледано од призмата на контрола и надзор на нивната работа, како и соодветен модел за справување со современите предизвици.

Задачи на истражувањето

Заради проучување на предметот на истражувањето, поставени се следниве задачи:

- Истражување на најновите структурни модели на разузнавачките служби во Западен Балкан;
- Идентификација на сличностите и разликите помеѓу организациската поставеност и контролата на разузнавачките служби во државите од Западен Балкан;

⁶ Види поопширно кај Dragutin Lakić “Savremena špijunaža” Privredna štampa 1982, Beograd str. 58

- Да утврдиме во колкава мера и на кој начин се воочливи тие разлики? Колку можеме да очекуваме нивната подготвеност и ефикасност да бидат избалансирани со соодветна демократска контрола;
- Да се истражи дали сегашната организациска поставеност на разузнавачко-безбедносните заедници на Западен Балкан може да одговори на потенцијалните закани и предизвици по националната безбедност;
- Да се истражат новите модалитети на разузнавачките заедници во Западен Балкан, со посебен осврт на Република Македонија;
- Да се укаже на неопходноста и перспективите на разузнавањето во Западен Балкан;

Поставените задачи ќе заземат централно место во истражувањето, преку обид да се дојде до соодветен одговор при разработка на трудот.

Главна хипотеза

Во претходниот дел беа посочени примарните и изведените цели и задачи при изработка на магистерскиот труд. Врз база на така поставените цели и задачи на истражувањето, ја формулираме главната хипотеза на којашто се заснова трудот и која претставува централна точка при обработката на предметот на проучување и при изведувањето на споредните (посебни) хипотези.

Во претходните делови е прикажано дека разузнавачките служби претставуваат особено клучна алка во целокупниот општествено-политички систем во државата. Посочено е дека за ефикасно и делотворно справување со модерните, пред се неконвенционални предизвици неопходна е стабилна и целисходна организациона структура, со јасно утврдени односи на хиерархија, начела и методи на работа. Загатнато е и прашањето каква е организационата структура на службите во државите од Западен Балкан.

Имајќи ги во предвид така утврдените постулати, како и поставените задачи (каква е нивната организација, нивното функционирање, каде се воочуваат нивните разлики во земјите од Западен Балкан, како влијаат на демократијата и демократските процеси, колку е ефикасна нивната контрола итн.) формулирана е примарната хипотеза во следнава насока: **„Разузнавачките служби во**

земјите од Западен Балкан имаат солидна организациска структура, при што воочлива е потребата од поголема координација и интеграција поради природата и спецификите на современите закани и предизвици“. Всушност вака наметнатата хипотеза има за цел да одговори на поставените задачи и да ги прикаже можностите за унапредување на безбедносните системи.

Како и секое друго државно тело и разузнавачките служби неопходно е да соработуваат, како и да бидат соодветно демократски контролирани. Во оваа насока конфирмација на тезата на своевиден начин нотира и Жером Мелон тврдејќи дека за да се обезбеди сигурност на граѓаните улогата на политичкиот етаблишмент треба да биде насочена кон нивна контрола од име на граѓаните како средство за запирање на нивна злоупотреба во партиско-статистички цели, а со цел нивна ефикасност и непристрасност и независност.⁷ Ако безбедноста на граѓаните е неопходна за заштитата, развојот и унапредувањето на човековите права и слободи, како и интересите на граѓаните и државите, а особено од наша призма, земјите од Западен Балкан неопходно е да ја поставиме рамката на таквото тврдење токму во тој контекст, што во голема мера се потврдува како оправданост на примарна теза.

Посебни хипотези

По дефинирање на главната хипотеза, како надополнување и дообјаснување на предметот на истражување дефинирани се посебните хипотези, со кои е предвидено да биде заокружен и целосно исполнет поставениот комплекс на проучување:

- Постојат сериозни опасности од неконвенционален карактер пред кои се исправени современите држави, од што не се исклучени државите од Западен Балкан (тероризмот, растечкиот верски фундаментализам,

⁷ Jeromme Melon “*Shvatanje obaveštajnih službi*” Forum građanske inicijative, 2006 Beograd str. 6

етнички шовинизам итн) кои ги детерминираат моделите на разузнавачките служби;

- Законитост во работата, координација, разграничување на ингеренциите, интеграција на резултатите и соодветниот распоред на силите, треба да бидат базата на организационите и функционалните начела на сите разузнавачки служби, кон што треба да се стремат и да ги унапредат државите од Западен Балкан;
- Во доменот на контрола на разузнавачко-безбедносните заедници на земјите треба да се издиференцираат неколку универзални видови на контрола и надзор на нивната работа, тие да се усовршат и зајакнат во сите земји од регионот – парламентарен надзор, внатрешна контрола, извршна контрола, судска ревизија и надворешен надзор.
- Улогата на разузнавачките служби во сферата на прибирање, анализирање и дисеминација на разузнавачките податоци и информации мора да биде ограничена согласно Законот и подзаконските акти и правни прописи.
- Разузнавачките модели треба да бидат воспоставени согласно потенцијалните закани по националната безбедност на одредена држава, со цел идентификација и превенција на истите;
- Неконтролирање на работата на разузнавачките служби доведува до неисполнување на примарната функција на разузнавањето - заштита на виталните интереси, цели и вредности на државата;
- За поуспешно функционирање на разузнавачко-безбедносниот систем на државите во Западен Балкан неминовно е да се усоврши и да се зајакне севкупната координација, надзор и контрола.

Вака поставените посебни хипотези служат подетално да се разбере комплексноста на темата која е предмет на истражување. Исто така, посебните хипотези имаат за цел да овозможат попрецизно аргументирање на главната теза која има широка примена во општествена стварност и научната јавност во Република Македонија и Регионот.

Методи на истражување

Методот претставува начин или збир на постапки и средства соодветни за проучување на појавата или на предметот на истражување со чија помош се добива поцелосно сознание за истата. И во овој труд како и во секој општествено-научен процес употребени се соодветни методи. При процесот на истражување и изработка на трудот своја примена најдоа следниве методи:

- **Историски метод**, историско проучување и разработка на разузнавачките служби и системи од аспект на нивниот развој во минатото, па се до денес;
- **Аналитички метод**, анализа на содржината на различни документи, правни акти, платформи, научни трудови, публикации, веб страници на безбедносно-разузнавачки служби;
- **Синтеза**, врз основа на добиените податоци од анализата ќе се направи обид да се соединат релевантните состојби и појави кои се предмет на проучување;
- **Индукција**, проучување и набљудување на првичните, односно конкретните процеси, стојалишта и промени и изведување општи заклучоци;
- **Дедукција**, од генералните, општи начела и вредносни детерминанти ќе се изведе конкретна позиционираност во однос на најразлични современи разузнавачки прашања и теми;
- **Компаративен метод**, различните податоци, пристапи и гледишта на состојбите при функционирање и организациска поставеност во разузнавачко-безбедносните системи, ќе бидат споредени и врз основа на тоа ќе бидат изведени соодветни заклучоци.

ВОВЕД

Разузнавачко-безбедносниот систем ги апсолвира сите органи на државата чија работа е поврзана со безбедносната материја. Моделите на безбедносните институции се претопени во законодавната рамка.

Секоја држава во светот има (или би требало да има) Национална стратегија за безбедност и одбрана. Оваа стратегија се формира врз основа на повеќе фактори: проценка на меѓународното опкружување и местоположбата на државата, закани и ризици кои ја загрозуваат или имаат тенденција да ја загрозат националната безбедност, одредување на витални интереси и објекти кои се предмет на заштита од непријателски сили и многу други фактори. **Заштитата на виталните интереси, цели и вредности на државата недвосмислено зависи од квалитетно и навремено разузнавање.** Со еден збор, разузнавањето е првата брана со која треба да се судри заканата. Врз основа на тоа со каков безбедносен предизвик се соочува државата соодветно треба да го моделира својот безбедносно-разузнавачки систем. Безбедносните предизвици не треба вештачки да се создаваат, државите треба да се фокусираат на реалните проблеми.⁸

Современите разузнавачко-безбедносни системи во склад со дефинираните национални интереси и надворешно политичките приоритети, своето постоење и работење го темелат на: Стратегиите за национална безбедност, законите за национална безбедност, матичните закони за поединечните разузнавачки установи кои поблиску го прецизираат делокругот на работа, внатрешната организација и методите на работа на службата, средствата и мерките кои службите ги користат, како и низа други законски и подзаконски документи,

⁸ С.Ивановска, Магистерски труд „Анализа на современите тенденции и димензии на разузнавањето, 2019г., стр. 12

правила и прописи кои се однесуваат на сите субјекти на националниот систем за безбедност”.⁹

Примарна задача на безбедносно-разузнавачките системи е заштита на националната безбедност и уставниот поредок на матичната држава, следење на сите појави и процеси во општеството кои претставуваат закана за виталните вредности на државата или општеството, обработка и анализа на сите релевантни податоци за оние процеси или појави кои претставуваат фактор на опасност (ризик) по самата држава, како и доставување извештај за своите активности до надлежните органи на самата држава.

Модерните држави, за време на процесот на обезбедување на оптимално ниво на безбедност, вршат одредени функции. Безбедносниот сектор е еден од најчувствителните и најкритични области на делување. При своето работење, безбедносните служби користат најразлични методи и средства за да добијат податоци и информации за работата на странските служби, и ова може да доведе до злоупотреба на власта и кршење на човековите права и основните слободи. Надзорот на работата на разузнавачките и безбедносните служби, претставува предизвик за сите модерни демократии, а особено за државите во Западен Балкан, чии политики и долгорочни цели се целосно насочени кон европските стандарди, политики и брзо пристапување кон Европската унија и НАТО.

Основна потреба на секоја држава е потврдата, дека работењето на безбедносните структури на државата е во целост и исклучиво согласно законот во насока на внатрешно и надворешно политичките приоритети на државата.

Времето во кое живееме е време на брзи промени. Секоја промена носи многу позитивни ефекти, но исто така и многу нови закани и предизвици. Секоја држава, секој безбедносен систем има тенденција и цел да ги заштити своите граѓани од овие закани, и да им обезбеди сигурност во државата и легитимните државни институции.

⁹ Ибид, стр.27

Огромната концентрација на информации и моќ, со кои располагаат безбедносните и разузнавачки служби, е главната причина зошто контролата над нив е од суштинско значење за демократското функционирање на државата. Меѓу останатите, разузнавачките и безбедносните служби, исто така, имаат превентивна функција, односно моќ да ги предвидат можните закани за националната безбедност. Со зголемување на опасноста од терористички напади во текот на последните две децении, неминовно настанаа и повеќе промени во начинот на дејствување на разузнавачките и безбедносните служби, истовремено се зголеми и нивната меѓусебна соработка.

Од суштинско значење е да се утврди организациската поставеност и функционирање на безбедносниот сектор, како и начинот на работа на разузнавачките и безбедносни служби (кому се подредени, територија на дејствување, кој и на каков начин ги поставува нивните цели и задачи, и се разбира, кои се формите на контрола и субјектите кои ја вршат истата над нив).

Разузнавачките и безбедносните служби се еден од основните елементи на секој систем за безбедност. Нивна задача не е само да се заштити државата пред надворешните и внатрешните предизвици, но исто така и заштита на граѓаните. Областа во која овие служби работат е многу деликатна, што е впрочем основната причина за постоење на поголема опасност дека ќе дојде до кршење на човековите права или злоупотреба на власта од страна на вработените и раководството на овие служби.

Разузнавачко-безбедносните установи на развиените демократски земји, кои ги одликува долга традиција на постоење и делување ги карактеризира прецизна поделба на разузнавањето, контраразузнавањето и другите безбедносни работи (заштита на уставниот поредок, интегритетот и суверенитетот на земјата итн.) Разузнавачките и контраразузнавачките служби воглавно немаат полициски овластувања (постојат и исклучоци FBI-Америка и FSB во Русија).¹⁰ За разлика од развиените држави, државите во Западен Балкан немаат развиена структурна мрежа и строга поделба на надлежностите.

¹⁰ Ибид, стр.38

ГЛАВА I

1. ПОИМ И ГЕНЕЗА НА РАЗУЗНАВАЧКИТЕ СЛУЖБИ

Безбедносните служби претставуваат специјализирани организации, што извршуваат задачи, со кои се остварува безбедносната функција, односно збир на активности, со кои државата се справува со заканите и се брани од спротивставените страни. Главна задача на безбедносните служби е обезбедување на национална безбедност. Таа се однесува на самостојна и суверена држава, која ја презема одговорноста најпрво за сопствената безбедност, а потоа и за безбедноста на глобално ниво.¹¹

1.1 Поимно определување на разузнавањето

Сложеното и огромно поле на разузнавање со својата комплексност и променливост само по себе предизвикува значителни потешкотии во неговото истражување, анализирање и правилно дефинирање. Во оваа смисла неизбежен е заклучокот дека разузнавањето и ден денес е нашироко погрешно употребуван термин и во академската заедница и литература. Неговото дефинирање, односно дефинициите за разузнавањето се движат во распон од „тајна активност“ до негово поистоветување со шпионажата како термин со синонимно значење.

Со оглед на мошне широкиот и разгранет спектар на интереси што ги покрива разузнавањето, прецизното дефинирање, односно дефиницијата на разузнавањето може во определена мера да се проблематизира.

¹¹ ПАРЛАМЕНТАРНА КОНТРОЛА НАД РАБОТАТА НА БЕЗБЕДНОСНИТЕ И РАЗУЗНАВАЧКИ СЛУЖБИ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА, последен пат пристапено на 7.12.2019г., достапно на <https://www.pravdiko.mk/wp-content/uploads/2016/01/bezbednost.pdf>

На најосновно и т.н. безопасно ниво, разузнавањето наједноставно може да се дефинира како процесирани информација. Исто така, разузнавањето според Роберт Бауи може да биде дефинирано на посепцифичен начин како знаење и анализа осмислени за да помогнат определена акција.

Според, Дер Дериан Џејмс, разузнавањето во својот најагресивен облик може да се дефинира како продолжување на војната со **тајно** мешање на една моќ во работите на друга моќ”

Сите овие дефиниции се премногу едноставни, ограничени, односно ни една од нив не ги зема предвид анализите на суштината за длабочината и широчината, огромниот квантум знаење, како и на широкиот спектар активности што се инкорпорираани во широкиот и комплексен наслов на разузнавањето. Како посеопфатна дефиниција може да кажеме дека **„разузнавањето претставува сложен систем на безбедносни функции кој има цел да се справува со безбедносни ризици и закани и ги штити националните интереси, цели и вредности на државата“**.¹²

1.2 Историски развој на разузнавањето

Стручната литература е богата со различни теории за настанокот на разузнавачката дејност. Некои автори тврдат дека разузнавањето постои од кога постои човештвото, други велат дека разузнавањето се појавило со појавата на општеството, а подоцна и државите. Преовладуваат мислења дека разузнавањето настанало со развојот на човековата цивилизација, односно појавата на приватната сопственост, а со тоа и судир на интереси и тајни во меѓучовечките односи. Додека пак, други автори почетоките на разузнавачката дејност ги поврзуваат со шпионажата и често термините се поистоветуваат.

¹² С.Ивановска, Магистерски труд „Анализа на современите тенденции и димензии на разузнавањето“, 2019г., стр. 18

Низ историјата, државите вложувале значителни напори за навремено да бидат информирани за приликите и опасностите во нивното опкружување. Во робовладетелското општество разузнавачка активност спроведувале владетелите, од една страна према надворешните противници, од друга страна према внатрешните ривали во борбата за превласт. Некои автори пишуваат дека во апсолутистичка монархија доаѓа до создавање на првите организирани облици на разузнавачка активност, преку формирање на посебни служби за монархот. По буржоаските револуции, разузнавањето е во подем, доминантна станува приватната сопственост и разузнавачката служба добива нови карактеристики - прибирање и стопански, економски и културни податоци и информации, покрај дотогашните воено-политички. Почнува да се користи и техниката за доаѓање до потребните информации.

Длабоките и радикални промени кои настанаа кон крајот на 20 век и почетокот на 21 век, влијаеа пресудно и во местото, улогата и делокругот на работа на разузнавањето. Процесите на глобализација и дигиталната револуција предизвикаа промени во организацијата на разузнавачко-безбедносните системи. Врз основа на безбедносните предизвици, ризици и закани со кои се соочува државата - треба соодветно да го моделира својот безбедносно-разузнавачки систем, со цел одговор на истите.¹³

¹³ Ибид, стр.15

ГЛАВА II

2. ОРГАНИЗАЦИЈА И РАБОТА НА БЕЗБЕДНОСНО-РАЗУЗНАВАЧКИТЕ СЛУЖБИ

2.1. Основни начела на работењето на разузнавачките служби

Основни начела на работењето на разузнавачките служби се:

- ✓ обезбедуваат анализа во области кои се однесуваат на националната безбедност;
- ✓ даваат рано предупредување за претстојни кризи;
- ✓ му служат на националното и меѓународното управување со кризи со тоа што помагаат да се откријат намерите на постојните или потенцијалните противници;
- ✓ информираат за национално планирање на одбраната и воените операции;
- ✓ ги штитат тајните, како на своите извори и активности, така на оние од другите државни агенции; и
- ✓ може да делуваат тајно за да се влијае врз резултатот од настаните во полза на националните интереси

Прибирањето претставува добивање на информации. Тоа вклучува подеднакво користење како на достапни извори, така и на тајни извори како што се шпиони, агенти и дезертери. Анализата претставува снимање и прибирање на податоци и нивно трансформирање во разузнавачки производи што им помагаат на политичарите со тоа што им обезбедуваат релевантни и сигурни информации наменети да им се даде смисла на сложени ситуации и прашања.

Контраразузнавањето е насочено да се спречат странските служби за разузнавање или други групи контролирани од странство да вршат шпионажа, субверзија и саботажа против државата. Тоа се состои од дефанзивни мерки како што се истраги, проверки и надзор, и офанзивни мерки како што се спроведување на операции за да се навлезе во, да се измамат, да се разбијат и изманипулираат овие организации. Некои земји исто така практикуваат тајна акција. Тоа

претставува директно влијание врз странски политички, воени или економски ситуации без ова влијание да и се припише на државата.

Тајната акција е опција во која нема воена акција за да се постигнат целите кои неможе да се постигнат со дипломатија и други политички средства. Ваквата акција вклучува, но не се ограничува само на:

- пропаганда;
- поддршка на странски политички или воени фракции;
- помош на странски влади; и
- прекинување на нелегални активности на странско тло.

Во повеќето демократии со повеќе разузнувачки агенции, тајната акција ја вршат само надворешни разузнавачки агенции. Обработка претставува претворање на прибраните информации во форма којашто е посоодветна за анализа по пат на средства како што се дешифрирање и преведување. Анализа и произведување претставува претворање на информациите во готови разузнавачки производи. За да може овие производи да се од корист, анализата мора да е соодветна, навремена и точна. Тие треба да објаснат како се дошло до таквите заклучоци и, во случаи кога е можно, кои извори се користеле.

Треба да се објаснат примарните фактори кои ја поткрепуваат анализата, како и алтернативните резултати доколку овие фактори се сменат. Ефективното разузнавање исто така јасно истакнува што е она што останува непознато. Ширење претставува дистрибуирање на крајниот разузнавачки производ до проверени или на друг начин овластени доносители на одлука и креатори на политика.

Доверливите информации се добиваат со процес којшто се состои од пет чекори: планирање, прибирање, обработка, анализа и произведување, и ширење. Планирањето претставува управување со целиот напор да се изготват доверливи информации, вклучувајќи:

- барање за конкретни доверливи информации од извршната власт, законодавната власт или од самата агенција;

- утврдување на потребите за соодветни податоци;
- приоритизација на прашањата; и
- идентификување на државни и недржавни актери кои одобруваат надзор.

Прибирање претставува собирање на информации користејќи ги методите како што се:

- ⇒ достапни доверливи информации – собирање на информации коишто се слободно достапни, како што се оние што се даваат во медиумите и академските списанија;
- ⇒ доверливи информации од луѓе – информации прибрани од агенти, соработници, дипломати; или од извештаи од контраразузнавачки операции, сослушувања, разговори со странски персонал, итн; и
- ⇒ технички доверливи информации – податоци и информации прибрани преку прислушкувања, набљудувања и лоцирање на радио, микробранови, радарски и други средства за електромагнетно емитување; комуникациски доверливи информации; електронски доверливи информации; телеметрички доверливи информации; доверливи информации од странски инструменти кои даваат сигнали; криптолошки доверливи информации; доверливи информации од мерења и потписи; доверливи информации од слики; доверливи информации од фотографии и експлоатација на компјутерска мрежа.

2.2. Организација и видови на разузнавачки служби

Во поголемите и поразвиени држави воспоставени се сложени разузнавачки модели со разграничени надлежности, воедно постојат повеќе видови агенции за разузнавање, додека пак, во Западен Балкан моделите се поедноставни и без строга поделба на надлежностите.

Службите за разузнавање чиј мандат се однесува на конкретна географска област на операција ги вклучуваат:

- **Надворешни или странски служби** за разузнавање кои прибираат, анализираат и произведуваат доверливи информации што се однесуваат на надворешната безбедност на државата и предупредуваат за непосредни надворешни закани;
- **Внатрешни или домашни служби за разузнавање**, честопати наречени служби за безбедност, кои прибираат и анализираат податоци што се однесуваат на внатрешната безбедност на државата и одржувањето на јавниот ред и сигурноста.¹⁴

Службите за разузнавање чиј мандат се однесува на конкретни прашања или домени ги вклучуваат:

- **Воени или одбранбени служби за разузнавање** кои произведуваат доверливи информации што се однесуваат на планирање на одбраната и поддршка на воени операции;
- **Служби за криминалистичко разузнавање** кои произведуваат доверливи информации за организиран криминал, корупција и криминални активности за да помогнат при спроведување на законот;
- **Специјализирани национални центри** кои се насочени кон одредени прашања, како што е Националниот центар за борба против тероризмот на САД (NCTC);
- **Координативни единици по посебни прашања** кои здружуваат неколку разузнавачки актери и/или други гранки од владата. Примери за ова се холандскиот Центар за анти-тероризам (CT-InfoBox), кој ги координира анти-терористичките напори на службата за разузнавање, Националната полиција (INF), Службата за имиграција и други агенции;

¹⁴ Центар за демократска контрола на вооружените сили во Женева, Служби за разузнавање, последен пат пристапено на 7.12.2019г., достапно на https://www.files.ethz.ch/isn/17437/bg_intelligence_services_mcd.pdf

*и Канцеларијата за тероризам и финансиски доверливи информации на САД во рамките на Министерството за финансии.*¹⁵

Во дел од земјите од Западен Балкан карактеристично е постоењето на две служби, една за разузнавање, друга за контраразузнавање или само една „споена“ разузнавачка агенција – таков пример е Разузнавачко-безбедносна агенција на Босна и Херцеговина (OSA)¹⁶.

Методите на работа на разузнавачките служби, конкретно начините на прибирање на разузнавачки податоци и информации исто така може да бидат причина за диференцирање на специјализирани агенции за разузнавање.

2.3. Методи на работа на разузнавачките служби

Постојат повеќе извори на информации кои можат да имаат драгоцен придонес во остварувањето на целта на разузнавачката активност и на сите треба да им се посвети доволно внимание бидејќи секој од нив има свои предности и недостатоци во работењето на разузнавачката служба. Во основа, постојат неколку разузнавачки дисциплини.¹⁷

- **Агентурен метод или Човечкото разузнавање (Human Intelligence – HUMINT)**, тоа е најстариот и нај проверениот начин на собирање на податоци и разузнавачки информации и особено е успешен во борбата против тероризмот. Методологијата, односно начинот на кој се доаѓа до потребните податоци може да биде преку отворено, прикриено и тајно собирање на податоците.¹⁸ Хуминт е еден од нај ефективните методи

¹⁵ Ибид.

¹⁶ Веб страница на Разузнавачко-безбедносната агенција на БиХ: <http://www.osa-oba.gov.ba/>

¹⁷ Котовчевски М., „Современи разузнавачки служби“, 2001г. Македонска цивилизација, Скопје, стр. 194.

¹⁸ Донатан Р. Вајт „Тероризам“, 2004, Alexandria Press, Београд, стр. 335-336.

на собирање информации, но често може да биде опасен и неговите резултати доаѓаат бавно.

- **Разузнавање од отворени извори (Open Sours Intelligence- OSINT)**, овој метод претставува разузнавање преку софтвер со отворен код, не само податоци од јавно достапните весници, медиуми и интернет, туку и преку цела низа на софистицирани малку познати постапки. По доаѓањето на интернетот овој метод доби поголема важност. Податоците од софтверот со отворен код ги има во голем дел во базите на податоци на разузнавачките служби. ОСИНТ е практичен и без ризици, единствено постои опасност од „давење“ во информации.¹⁹
- **Сигнално разузнавање (Signals Intelligence – SIGINT)**, претставува термин за разузнавање кое се извршува преку пресретнување и експлоатација на сигналите (врските).²⁰ Реализацијата може да биде со употреба на авиони или сателити од разни локации. Сигналното разузнавање претставува „категорија на разузнавање што се состои или од посебни видови или од комбинација на сите видови на комуникациско разузнавање, електронско разузнавање и разузнавање добиено од странски инструментални уреди за врски, без разлика на кои начини истите се пренесени“. СИГИНТ вообичаено се дели на комуникациско разузнавање (КОМИНТ) засновано за пресретнување на комуникациите, електронско разузнавање (ЕЛИНТ) за пресретнување на некомуникациските системи, телеметриско разузнавање-неопходно за пресретнување и анализа на телеметриските трансмисии и (ФИСИНТ) разузнавање на сранските инструментални сигнали.²¹

¹⁹ С.Ивановска, Магистерски труд „Анализа на современите тенденции и димензии на разузнавањето“, 2019г., стр. 22

²⁰ Фердинанд Оџаков „Улогата на разузнавањето во борбата против тероризмот и организираниот криминал“, 2010 г. Соларис Принт, Скопје, стр.176.

²¹ Котовчевски М. „Основи на разузнавање“ Бомат Графикс, Скопје, 2013, страна 83-84.

- **Разузнавање со употреба на слики (Imagery Intelligence-IMINT)**, сликовното разузнавање/или разузнавањето преку сликовно визуелно претставување претставува разузнавање „што произлегува од употребата на прибраната колекција на визуелни фотографии, инфрацрвени сензори, ласери, електро-оптички и радарски сензори како што се синтетичкиот радар со атенски отвор (апертура) каде сликите на предметите се репродуцирани оптички или електронски на филм, електронски уреди за проектирање или други медиуми“.²² Сливковното разузнавање е технички метод (TECHINT) за собирање на разузнавачки информации. ИМИНТ е целосно автентичен, без ризик, но е многу скап и секоја служба не може да си го дозволи.
- **Разузнавање преку мерење и означување (Measurement and Signatures Intelligence-MASINT)**, МАСИНТ го претставува целото разузнавање кое е технички изведено (со исклучок на сликите) и ги открива, лоцира, следи и опишува специфичните потписи на фиксни и динамични цели на изворот. Ова значи дека информациите кои се добиваат во МАСИНТОТ се радарски, ласерски, оптички, инфрацрвено, акустично и нуклеарно зрачење, радио фреквенција, спекторадиометриски и сеизмички системи на сензор, како и гас, течни и цврсти материјали, земање примероци и анализа. Како примери за вакви информации може да се наведат сеизмичките извештаи од тестирања на нуклеарно оружје, електронски радарски потписи на системи на оружје, како и хемиски состав на примероци од воздухот и водата.²³
- **Меѓународна соработка меѓу разузнавачките служби (LIAISON)** е важен инструмент за собирање на информации, таа се движи од учтиви контакти, преку разузнавачка дипломатија или интензивна соработка меѓу службите. Интензитетот на конкретната соработка зависи од партнерот и целта, односно до кој степен двете страни гледаат на проблемот

²² Котовчевски М. „Македонско-англиски речник на разузнавачка терминологија“ Бомат Графикс, Скопје, 2009, страна 260.

²³ Котовчевски М. „Основи на разузнавање“ Бомат Графикс, Скопје, 2013, страна 85.

како заеднички, или што би добила другата страна за возврат. Релативно е ефтина, но зависи од подготвеноста на другата страна.²⁴

Секоја дисциплина има свои предности и недостатоци и, до некој степен, тие се конкурентни едни со други во обидот да се постигне целта. Фотографските слики (ИМИНТ) се често графички привлечни, затоа и лесно може да се поделат, но тоа се само слики. Сигналното разузнавање (СИГИНТ) денес е мошне напредно, но исто така не треба да се заборави дека за следење на комуникациите и обемот на сообраќајот, како потточка на СИГИНТ, важна улога игра и комуникациското разузнавање КОМИНТ. Разликата помеѓу ИМИНТ и СИГИНТ е во тоа што ИМИНТ ви кажува што се случило, додека СИГИНТ ви кажува што ќе се случи. Военото разузнавање обично има предност, затоа што многу подобро и полесно ги координира прибраните информации од различните дисциплини, бидејќи армијата (практично секој член на армијата) знае точно за неговите задачи и цели на бојното поле. Но, сепак, не може да се каже дека нема никакви проблеми со начинот на кој армијата ги врши работите.²⁵

2.4. Неопходност од надзор и контрола за соодветно функционирање на безбедносно-разузнавачкиот систем

Безбедносните и разузнавачките служби имаат важна функција во демократските општества во заштитата на националната безбедност и слободниот поредок на една демократска држава. Бидејќи тие служби работат прикриено и природата на нивните задачи бара од нив да ги исполнуваат своите обврски во тајност, тие не се во сообразност со принципите на отвореното општество. Токму поради овој парадокс (одбрана на општеството со тајни средства), безбедносните и разузнавачките служби треба да се предмет на демократска отчетност и на

²⁴ С.Ивановска, Магистерски труд „Анализа на современите тенденции и димензии на разузнавањето“, 2019г., стр. 25

²⁵Види повеќе на веб страница на Министерство за одбрана на Република Македонија „Сличности и разлики помеѓу разузнавачките дисциплини – Компоненти и методи на прибирање информации“ последен пат пристапено на 7.12.2019 г., достапно на <http://www.mod.gov.mk/?shtit=26997&lang=mk>

граѓанска контрола. Јавната контрола над овие служби е важна барем поради пет причини.

Прво, наспроти концептот за отвореност и транспарентност, што е во срцето на демократскиот надзор, безбедносните и разузнавачките служби често работат во тајност. Бидејќи ваквата тајност ги штити нивните операции од поглед на јавноста, од голема важност е парламентот и особено извршната власт одблиску да ја следат нивната работа. Второ, безбедносните и разузнавачките служби имаат посебни специјални овластувања, како на пример можност да се мешаат во приватен имот или комуникации, со што јасно се ограничуваат човековите права и што бара следење од назначените институции за надзор.

Особено, проблеми се јавуваат онаму каде што службите за внатрешна безбедност имаат стекнато определени овластувања, како што се превентивните и методите за спроведување, во комбинација со неадекватната контрола од страна на извршната, законодавната и судската власт, како и кога некоја земја има поголем број различни тајни служби.

Трето, по завршувањето на Студената војна и особено по 11 септември 2001 година, разузнавачките заедници речиси од сите земји се во процес на приспособување кон новите безбедносни закани. Најголемата закана во поглед на функционирањето на демократските општества веќе не е од странска воена инвазија туку, пред се, од организираниот криминал, тероризмот, прелевањето на регионалните судири или од пропаднатите држави, како и од илегалната трговија со луѓе и стоки. Овој процес на приспособување треба да биде под надзор на одбрани граѓански власти, кои можат да обезбедат уверување дека реструктурирањето на службите е во согласност со потребите на луѓето.

Понатаму, бидејќи разузнавачките служби се големи владини бирократски структури со вроден отпор кон промени и со извесен степен на бирократска инерција, надворешните институции, како што се извршната власт или парламентот, мораат да обезбедат спроведување на саканите промени на ефикасен начин. Четврто, безбедносните и разузнавачките служби имаат задача да прибираат и да анализираат информации за можни закани и да вршат проценка на истите. Бидејќи проценките на заканите се појдовна точка за другите

безбедносни сили на државата (војската, полицијата, граничната полиција) важно е тие проценки да се направат под демократско раководство. Ова е особено релевантно бидејќи тие проценки подразбираат приоритет на заканите што обично имаат големи политички импликации.

Петтата причина се однесува на оние земји што биле под авторитативни режими и кои неодамна преминале во демократски систем. Во минатото, главната задача на внатрешните безбедносни и разузнавачки служби во тие земји била заштитата на авторитарните водачи од сопствениот народ. Безбедносните и разузнавачките служби вршеа, пред се, репресивна функција. Можеме само да претпоставиме колкава обемна задача претставува реформата на старите безбедносни служби во современи демократски служби. Реформата на тие служби за нивна промена од средство за репресија во современо средство на безбедносната политика бара внимателно следење од страна на извршната власт и парламентот.²⁶

²⁶ Види повеќе на Центар за демократска контрола на вооружените сили во Женева, Правни стандарди и најдобри практики за надзор на разузнавачките агенции, последен пат пристапено на 7.12.2019г., достапно на https://www.dcaf.ch/sites/default/files/publications/documents/hb_making-intelligence-mk.pdf

ГЛАВА III

3. ОРГАНИЗАЦИОНА ПОСТАВЕНОСТ И ФУНКЦИОНИРАЊЕ НА БЕЗБЕДНОСНО-РАЗУЗНАВАЧКИТЕ СЛУЖБИ НА ДРЖАВИТЕ ОД ЗАПАДЕН БАЛКАН

Втемелувањето и организациската поставеност на безбедносно-разузнавачкиот систем на државите на Балканот може да се следи наназад се до почетокот на Балканските Војни затоа што поголем дел од териториите под управување на Отоманската Империја прогласиле и(или) се избориле за својата независност, некои држави и пред тоа бидејќи порано стекнале независност.

Самиот термин со кој што се условува Балканот како "буре барут" и самата пракса на воената историја на Балканот наметнува креирање "некаков вид на гаранција" за преживување на било која држава која сакала да ја заокружи својата државност во тој период и за периодите кои доаѓаат.

Геополитичката реалност во тој период наметнала потреба од воспоставување на безбедносно-разузнавачки систем како "гаранција" за преживување на државата во тој проблематичен период во кој многу држави имале иредентистички и агресивни надворешни политики, додека некои држави морале да се фокусираат повеќе на внатрешно поле за социополитичка стабилност.

Приоритетите на безбедносно-разузнавачките служби на државите од Западен Балкан варираше од општествено-историските моменти во тој дел на Балканот, па така лепезата на функционирање се простирала од:

1. Контразузнавачки активности со цел дали некоја држава би и објавила војна или би саботирала капацитети на некоја соседна држава, дали би подгревала тензии како би довело кон тоа да и се "раситни" отпорот и пресретнување на тие

активности и елиминација на таков вид на опасност. Во овој дел секоја држава сакала да заштити 3 работи:

- 1) Персоналот кој работи во овој сектор
- 2) Инсталациите на овој сектор
- 3) Операциите на овој сектор

2. Агресивни разузнавачки активности со цел подгревање на тензија по разни основи, тоа вклучува на национална база, религиска база, притоа држејќи ја зафатена домашната разузнавачка служба со тие внатрешни делувања како би се држеле зафатени капацитетите на пикирана држава. Тајно влијание во тие држави како би се исполниле националните интереси на државата која го врши агресивното разузнавање и делување

3. Репресивни политики во ново освоените територии во кои се одигрувала асимилирачка политика на тамошното население, репресивни политки за одржување на еден цел политички систем, таков еден систем беше комунистичкиот систем, за кој исто така овој вид "безбедносно-разузнавачки служби" одиграле главна улога.

3.1 Безбедносно-разузнавачки систем на Република Албанија

Историски развој на безбедносно-разузнавачкиот систем на Р. Албанија

Креирањето на албанската разузнавачка служба во Валона 1912 година

Со почетокот на Втората Балканска Војна, армиите на Балканската Алијанса извршиле инвазија и потоа окупација врз поголемиот дел на територијата на тогашна Албанија. Новоизбраната влада во тој момент се соочувала со огромни предизвици од социјална и политичка природа, како што е падот на Отоманската Империја, Балкански Војни и дефинирање на територијата на новонастанатата Албанска држава. Под тие историски услови имајќи го како приоритет зачувувајќи и заштитиувајќи ги граѓаните и границите на новата Албанска држава, владата одлучила да ги воспостави Националната Армија и Разузнавачката служба.

Новоформираната влада под водство на премиерот Исмаил Ќемаили ја препознала важноста на креирање на една таква разузнавачка агенција која била витална за преживувањето на новоформирана и кривка држава во тој критичен период. Оваа разузнавачка агенција имала за цел да креира тајна разузнавачка структура која ќе собира информации за политичката, воената, економска и морална ситуација во нејзините окупирани територии, како би имале точни информации за да ги позиционираат своите внатрешни и надворешни политики, овие активности започнале веднаш по прогласувањето на независноста на Албанија на 28 Ноември 1912 година.

Тогашната влада и доделила задачи на ново воспоставената безбедносно-разузнавачка агенција да собира информации со нагласен фокус на нејзините окупирани територии. Целта на собирање информации биле информации од типот да се створи слика од теренот, воени операции на инвазионите армии,

организација и мобилизација на локалното население за ослободување на окупираните територии и воспоставување на државниот авторитет врз тие територии и оваа безбедносно-разузнавачка служба ќе продолжи со разузнавачките активности се до Првата Светска Војна под водство на Принцот Виед.

Консолидација на Албанската Разузнавачка служба под Владата на Ахмет Зогу

На 21 Јануари 1920, Националниот Конгрес од Лушње го консултирал Високиот Конзул, кој ја извршил поделбата на Законодавна, Извршна и Судска власт и го воспоставиле Министерството за Внатрешни Работи. На 24 Декември 1921, Ахмет Зогу е назначен министер за внатрешни работи, тој го реорганизира Министерството за Внатрешни работи и го создал Тајниот Оддел. За овој период Албанската безбедносно-разузнавачка структура имала поважна институционална улога и имале специјална структура за "тајни/доверливи прашања".

Со понатамошна консолидација на албанските државни институции, било дадено и посебно значење на воспоставување на Служба за Надворешно Разузнавање во склоп на Министерството за Надворешни Работи. Службата за Надворешно Разузнавање работела под покривката на дипломатски мисии надвор и креирале мрежа за собирање информации од човечки извори.

За време на овај период, различни политички кланови и сили, водени од различни политички цели и агенди, некои и со надворешна помош иницирале немири, организирале сплетки, убиства, вооружени побуни со цел дестабилизирање на земјата и поткопување на националната безбедност.

Безбедносно-разузнавачки активности и организација од 1944-1991

По Втората Светска Војна, за време на периодот 1944-1945, Албанската држава обрнала посебно внимание и интерес за воспоставување на безбедносно-

разузнавачкиот систем и Органи на Државната Безбедност, овие органи биле наследени од органите на Сервисот за Воено Разузнавање, структура која е формирана за време на Национално-ослободителната Војна.

Најпосле во 1945, бил воспоставен Директоратот за Заштита на Луѓето, единица која обединувала во неа композиција персонал од тајната служба, полицијата и службата за гранична контрола сите тие биле инкорпорирани во Министерството за Одбрана. Во 1946, бил воспоставен Директоратот на Националната Безбедност.

Со реконструкцијата од 1966, Државната Безбедност била реорганизирана во 3 главни директорати:

- Првиот Директорат за Контраразузнавање со нејзините единици и членови распоредени во штабови и станици покривајќи ја со операции целата територија на земјата.
- Вториот Директорат, познат како и директорат за Заштита на Раководството, за мисија имал и задачи да се грижи за физичката заштита и за секоја безбедносна мера како би го заштитила целиот државен врв, како на централно така и на локално ниво.
- Третиот Директорат познат и како "Надворешно Политичко Разузнавање" за мисија имал да собира информации надвор од територијата на тогашна Албанија.

Сите овие претходно споменати единици биле централизирани и под водство на заменик министерот за Внатрешни Работи.

Државната Безбедност била дел и од вооружените сили на тогашна Албанија. Државната Безбедност и нејзините органи ги вршеле своите функции врз основа на Платформа на Политбирото а не по основ на закон. Приоритетите за делување, целите, задачите и теренските операции биле одлучувани од комунистичкото раководство на земјата.

Во периодот 1944-1991 имало сериозно нарушување на човековите права и фундаментални слободи, како и политизација на безбедносно-разузнавачките структури.

Период од 1991 – 2019 година

По 1990, со воспоставувањето на демократскиот систем на владеење во Албанија, Органите на Државата Безбедност биле реформирани, адаптирајќи се на новата геополитичка реалност, новата безбедносна околина и биле формирани да делуваат во согласност со закон, имајќи за цел да се реформира безбедносно-разузнавачкиот сектор и да се формира неполитичка и професионална организација.

На 2 Јули 1991 година, со закон број 7495, била креирана "Организација на Националната Разузнавачка служба" - ШИК. Мисијата и главните задачи на ШИК биле идентификација, превенција и попречување на секоја противуставна активност која предизвикувала закана по слободата, независноста, одбрамбените капацитет, територијалниот интегритет и националната сопственост на Република Албанија. ШИК била воспоставена како независна организација и како таква била подложна на континуирани организациони и структури реформи.

На 28.10.1998 година, со законот број 8391, Собранието на Република Албанија одлучило согласно член 1, ШИК (Националната разузнавачка служба) дека е разузнавачка служба одговорна за националната безбедност, која оперира и делува во склад со Уставот и законите на Република Албанија. По природата на овој закон ШИК е трансформирана од вршење на дејности како следење и истражување во служба без извршни овластувања.

На 22.11.1999 година, со Одлука број 61 на Уставниот Суд на Албанија, ШИК го сменила името во ШИШ, односно од Национална Разузнавачка Служба во Државна Разузнавачка Служба.

Тековната реорганизација на безбедносно-разузнавачката служба на Република Албанија од 1990 година е континуиран процес кој е спроведуван во блиска кооперација со стратешките партнерски разузнавачки служби, со

интегрирање и имплементирање на најдобрите практики од полето на разузнавањето.

Улога и правна рамка на ШИШ

Фундаменталната улога на ШИШ е заштита на Националната Безбедност, независноста и уставниот поредок на Република Албанија. ШИШ претставува централно разузнавачко тело согласно Стратегијата за Национална Безбедност на Република Албанија, фундаменталната улога на ШИШ е да превенира и спречува закани и опасностите по националната безбедност на државата.

ШИШ го информира и го известува Претседателот и Премиерот за прашања поврзани со националната безбедност. Активностите на службата се водени од Стратегијата за Национална Безбедност и Годишните Приоритети дефинирани од Премиерот на Република Албанија. ШИШ соработува и разменува информации интерно и екстерно со други државни институции и надворешни агенции, во согласност со законските прописи.

ШИШ ги врши своите дејности врз основа на следните закони:

- Закон број 8471, 21.10.1998 "Устав на Република Албанија",
- Закон број 8391, 28.10.1998 "Закон за Национални Разузнавачки Служби",
- Закон број 8457, 11.02.1999 "Класифицирани Информации за државна тајна",
- Закон број 9357 17.03.2005 "Статус на вработените во Државната Разузнавачка Служба",
- Закон број 103/2014 "Одобрување на Националната Безбедносна Стратегија на Република Албанија",
- Закон број 9157, 04.12.2003 "Пресретнување на комуникации",
- Закон број 9885, 03.03.2008 ревидиран со закон број 10172, 22.10.2009, ревидиран со закон број 116, 13.12.2012
- Процедура напишана и презентирана од директорот на ШИШ и одобрена од Јавниот Обвинител на Република Албанија.

ШИШ како безбедносно-разузнавачка агенција во безбедносниот систем на Република Албанија

Националната Стратегија за Безбедност (НСБ) е фундаментален документ за планирање за националната безбедност на Република Албанија. Главните институционални одговорности за имплементацијата на НСБ паѓаат на Советот на Министри, субординативните институции и релевантни министри. За вршење на должностите на националната безбедност, Премиерот на Република Албанија е поддржан и советуван од Комитетот за Национално Безбедносни Политики (КНБП). КНБП е советувачко тело на Премиерот на Република Албанија. Организацијата, композицијата и должностите се дефинирани со одлука на Советот на Министри. Премиерот на Република Албанија му дава на Парламентот и Претседателот на Република Албанија годишен извештај за безбедносната ситуација на државата и прогресот кој е направен со Годишната Безбедносна Директива.

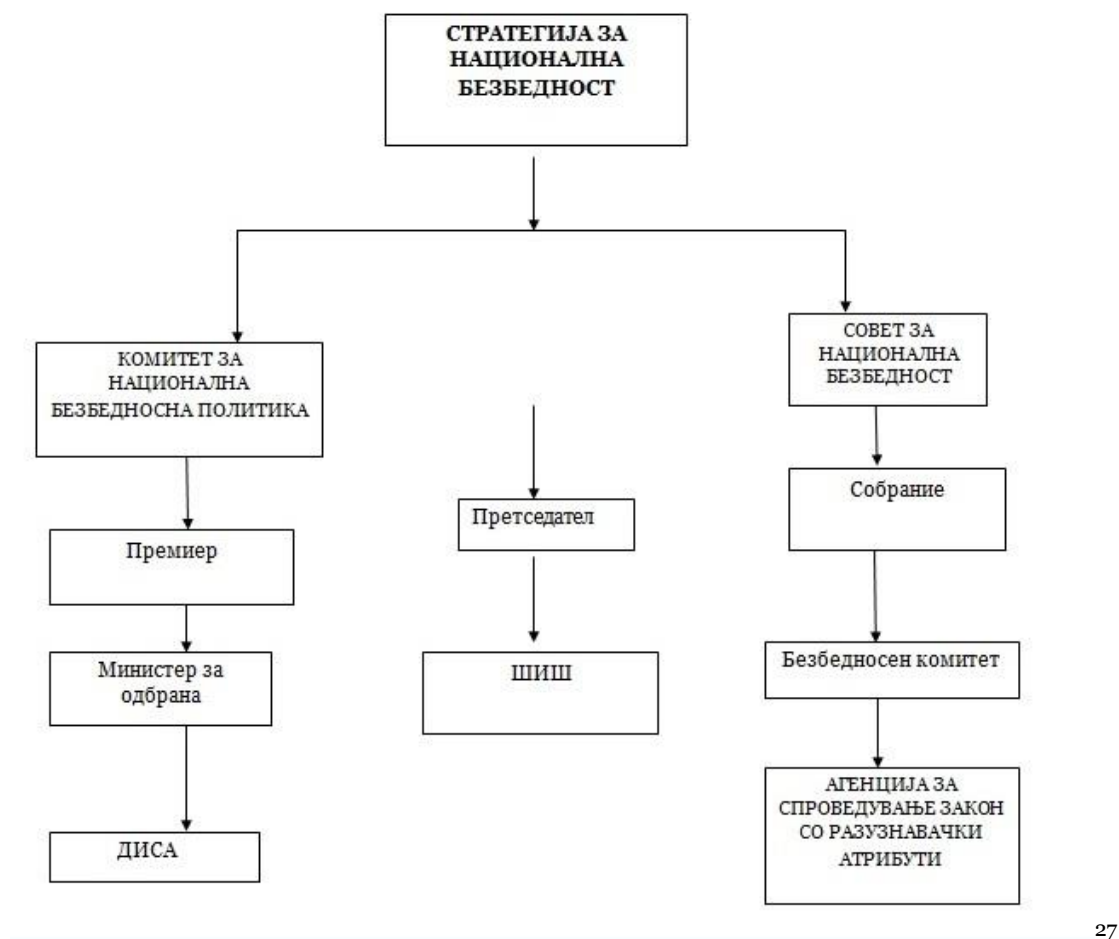
Националниот Совет за Безбедност (НСБ) служи како советодавно тело на Претседателот. НСБ ги спроведува активностите засновани на Устав, закони и облигации од Меѓународни договори ратификувани од Собранието. НСБ дава совети на Претседателот во поглед на прашања од одбраната и безбедноста, менаџирање, организација и мобилизација на човечки и материјални ресурси во интерес на државната безбедност и одбрана.

Директорот на ШИШ е дел од НСБ кој е воден од Претседателот на Република Албанија и КНБП која е водена од Премиерот на Република Албанија. Директорот и заменик директорот можат да бидат назначени и разрешени од страна на Претседателот на Република Албанија по предлог на Премиерот на Република Албанија.

ШИШ ги информира и доставува извештај до:

1. Претседателот на Република Албанија;
2. Премиерот на Република Албанија;
3. Претседателот на Собранието на Република Албанија;
4. Претседавачот со Парламентарниот Институт за Безбедност;
5. Други министри и државни агенции, кога е потребно и дозволено;

Безбедносно-разузнавачка агенција ШИШ претставена во безбедносниот систем на Република Албанија слика 1

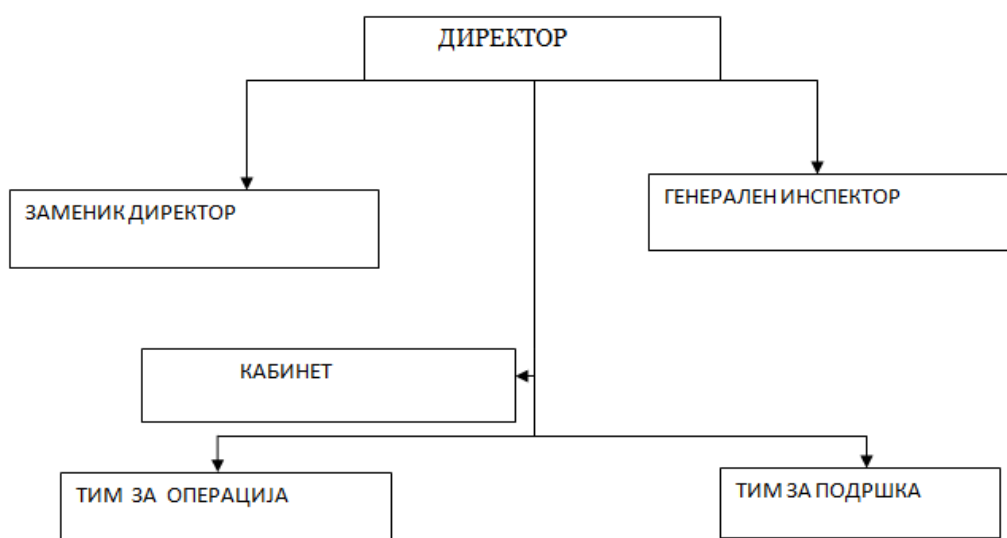
Слика 1

²⁷ Веб страница на ШИШ, последен пат пристапено на 13.12.2019 г., достапно на <https://www.shish.gov.al/>

Разузнавачко-безбедносната структура на ШИШ

Заради природата на специфичноста на работата и ризиците во работа, ШИШ е обврзана да го чува идентитетот на своите вработени. Структурата на ШИШ е предложена од директорот на ШИШ и одобрена од Премиерот на Република Албанија. На слика бр. 2 е претставена организациска шема на ШИШ.

28

Слика 2

²⁸ Веб страница на ШИШ, последен пат пристапено на 13.12.2019 г., достапно на <https://www.shish.gov.al/>

Агенција за Одбранбено и Безбедносно разузнавање (ДИСА)

ДИСА е институција организирана и оперирана централизирано, како Генерален Директорат во организациска хиерархија на Министерството за Одбрана. ДИСА оперира во склоп на Вооружените Сили на Република Албанија, каде што војската ја врши активноста, дома или надвор во склад со овластувањата и интересите од безбедносен аспект. ДИСА е јавна агенција директно потчинета под Министерот за Одбрана.

Во согласност со законот бр 65/2014, активностите на ДИСА се базирани "околу Агенција за Одбранбено и Безбедносно разузнавање". ДИСА има свој грб, знаме, кое е одобрено од Советот на Министри, по предлог на министерот за одбрана и има единици и воен број, како што има во воените формации.

ДИСА оперира во полето на одбранбената безбедност, како активен дел од Вооружените Сили на Република Албанија. Ги поддржува во полето на работата во НАТО, ЕУ и ОН мисии. ДИСА работи на активности со минимален ризик со кои ќе овозможат делување и исполнување на мисијата на Вооружените Сили.

ДИСА е дел од Разузнавачкиот Борд на НАТО и е дел на разузнавачки, контраразузнавачки, безбедносни работни групи. ДИСА соработува со партнерски служби и институции дома и надвор во зоната на заеднички интерес, потпишувајќи билатерални и мултилатерални договори.

Должности на ДИСА

Должности на ДИСА се:

- 1) Процесирање годишни стратешки барања за разузнавање;
- 2) Претставување преку министерот за одбрана, секаков вид на разузнавачки продукт на стратешко ниво, до Вооружените Сили на Албанија, Командата во координација со "need to know" принципот;

- 3) Преку директорот на ДИСА ги претставува сите разузнавачки продукти на оперативно ниво, до другите делови на Вооружените Сили на Албанија преку "need to know" принципот;
- 4) Собира, процесира, искористува, оценува и расчленува податоци и информации како и секаков вид на извор од разузнавачка природа до Министерството за Одбрана и Вооружените Сили на Албанија, во врска со безбедносни системи, надворешни организации кои имаат заканувачки капацитет, активности кои можат да го нашетат или оштетат делувањето на Вооружените Сили на Албанија;
- 5) Учествува во процесот на издавање на безбедносни процени за давање сертификат за пристап до информации на цивилен и воен персонал на Министерството за Одбрана и Вооружените Сили на Албанија како и безбедносен сертификат за пристап до информации од индустриски карактер за субјект кој би сакал да има односи од воено-индустриска природа;
- 6) Собира, процесира, искористува, оценува и расчленува податоци и информации како и секаков вид на извор од разузнавачка природа до Министерството за Одбрана и Вооружените Сили на Албанија, во врска со тероризам, екстремизам, шпионажа, саботажа, диверзија, субверзија, оружја за масовно уништување, сајбер и закана од организиран криминал против одбрамбените капацитети;
- 7) Произведува разузнавачки продукт и расчленува податоци како би ги споделила со Вооружените Сили на Албанија кои се во интерес на операциите и мисиите надвор;
- 8) Произнесува разузнавачки продукти за безбедноста до Министерството за Одбрана и Вооружените Сили на Албанија;
- 9) Разменува разузнавачки продукти, соработува и изведува заеднички операции со слични служби и структури од НАТО и ЕУ во интерес на колективната одбрана;
- 10) Гарантира чување на активностите, персоналот, информации, инфраструктура и безбедност на системот за размена, пренос и комуникација со НАТО во врска со класифицирани информации;
- 11) Придонесува со персонал, разузнавање и разузнавачки институции за исполнување на обврските кои произлегуваат према НАТО, ЕУ, ОН, или било која друга организација каде Албанија има обврски;

12) Организира и спроведува професионална едукација и тренинг на вработени во воено-безбедносните служби во соработка со партнер служби и во рамката на едукација на Министерство за Одбрана;

13) Други обврски кои произлегуваат од статутот на ДИСА²⁹

Од сето претходно наведено можеме да заклучиме дека албанскиот безбедносно-разузнавачки сектор е организационо и законски поставен по НАТО и ЕУ регулативи, при самото тоа и Албанија е дел од НАТО. Со самото тоа нашите безбедносно-разузнавачки агенции се слично организирани. Албанија нема безбедносно-разузнавачка агенција која е под директна контрола на претседателот, која за разлика од сите земји на Западен Балкан е специфична само за нас и нашата држава.

Специфичноста на албанскиот безбедносно-разузнавачки систем е повеќе политички него безбедносен каде директорот на ШИШ може да биде разрешен и назначен од претседателот на Република Албанија, но по предлог на премиерот на Република Албанија, врзани им се одлуките како би имало каков таков баланс на моќта меѓу овие две функции.

²⁹ Веб страница на Министерство за одбрана на Р. Албанија, последен пат пристапено на 13.12.2019 г., достапно на <http://www.mod.gov.al/eng/index.php/ministry/subordinate-structures/dia/39-defence-intelligence-agency-dia>

3.2 Безбедносно-разузнавачки систем на Босна и Херцеговина

Разузнавачко-безбедносна агенција на БиХ (ОСА БИХ)

ОСА е примарна безбедносно-разузнавачка агенција на Босна и Херцеговина. ОСА Босна и Херцеговина е основана од страна на Претставничкиот дом на Босна и Херцеговина и Домот на Народот во Март 2004 година.

Парламентарното Собрание на Босна и Херцеговина на седницата на Претставничкиот и Домот на Народот, усвоила Закон за основање на Разузнавачко-безбедносна агенција на Босна и Херцеговина во Март 2004 година. ОСА Босна и Херцеговина официјално почнала со работа на 1 Јуни 2004 година. ОСА Босна и Херцеговина е одговорна за собирање, анализирање и дистрибуирање безбедносно-разузнавачки податоци со цел заштита на суверенитетот, територијален интегритет и уставениот поредок на Босна и Херцеговина, како и зачувување на општата безбедност на сите граѓани на Босна и Херцеговина.

ОСА Босна и Херцеговина има обврска да врши работи во склад со одредбите во Уставот на Босна и Херцеговина и одредбите на Европската конвенција за заштита на човечките права и основни слободи и нејзини протоколи. ОСА Босна и Херцеговина е цивилна безбедносна-разузнавачка служба која има статус на независна административна организација на Босна и Херцеговина, односно има статус на правно лице. Со основањето на ОСА Босна и Херцеговина во нејзиниот состав влегле цивилно безбедносно-разузнавачките агенции кои порано делувале во Федерацијата Босна и Херцеговина и Република Српска. Со Законот за основање на ОСА Босна и Херцеговина е одредено дека на територијата на Босна и Херцеговина не можат да се основаат или да делуваат други цивилно безбедносно-разузнавачки агенции.

ОСА Босна и Херцеговина ги има следните должности:

- 1) Собирање на информации од странство кои имат за цел заштита на националната безбедност.
- 2) Преземање разузнавачки активности со цел заштита на интегритетот, независноста и уставниот поредок.
- 3) Собирање на информации за спречување на терористички активности.
- 4) Собирање на информации за спречување на производство и пуштање во промет на опојни дроги.
- 5) Собирање на информации за спречување на производство на оружје за масовно уништување.
- 6) Собирање на информации за спречување злочини против околината.
- 7) Собирање на информации за спречување на организираниот криминал кој ја загрозува националната безбедност на Босна и Херцеговина.
- 8) Собирање на информации за спречување шпионажа насочена спрема Босна и Херцеговина.
- 9) Собирање на информации за незаконска трговија со производи и технологии кои се под меѓународна контрола.
- 10) Собирање на информации за дело казниво и дела поврзани со меѓународно-хуманитарно право.
- 11) Собирање на информации за делата од организирано насилство или застрашување на националните и верски групи во Босна и Херцеговина.

Безбедносно-разузнавачките агенции со Законот за основање имаат обврска на константна и ефикасна соработка со сите релевантни безбедносно и полициски агенции на Босна и Херцеговина, како и соработка со меѓународните безбедносно-разузнавачки служби како што се Интерпол, ЕУПМ и други. Под тоа првобитно се подразбира соработка на ОСА Босна и Херцеговина со Државната агенција за заштита и истраги (СИПА), Федералната управа за полиција, Дирекцијата за координација на полициските тела, кантоналните министерства за внатрешни работи, односно Министерството за Внатрешни Работи на Република Српска.³⁰

³⁰ PRAVILNIK O UČEŠĆU PRIPADNIKA MINISTARSTVA ODBRANE I ORUŽANIH SNAGA BOSNE I HERCEGOVINE U OPERACIJAMA PODRŠKE MIRU I DRUGIM AKTIVNOSTIMA U INOZEMSTVU

ОСА Босна и Херцеговина потпаѓа под авторитет на Претседавачкиот Совет на министри на Босна и Херцеговина. Нејзиното раководство го назначува и разрешува Претседателството на Босна и Херцеговина по совет на Претседавачот на Советот на министри на Босна и Херцеговина.

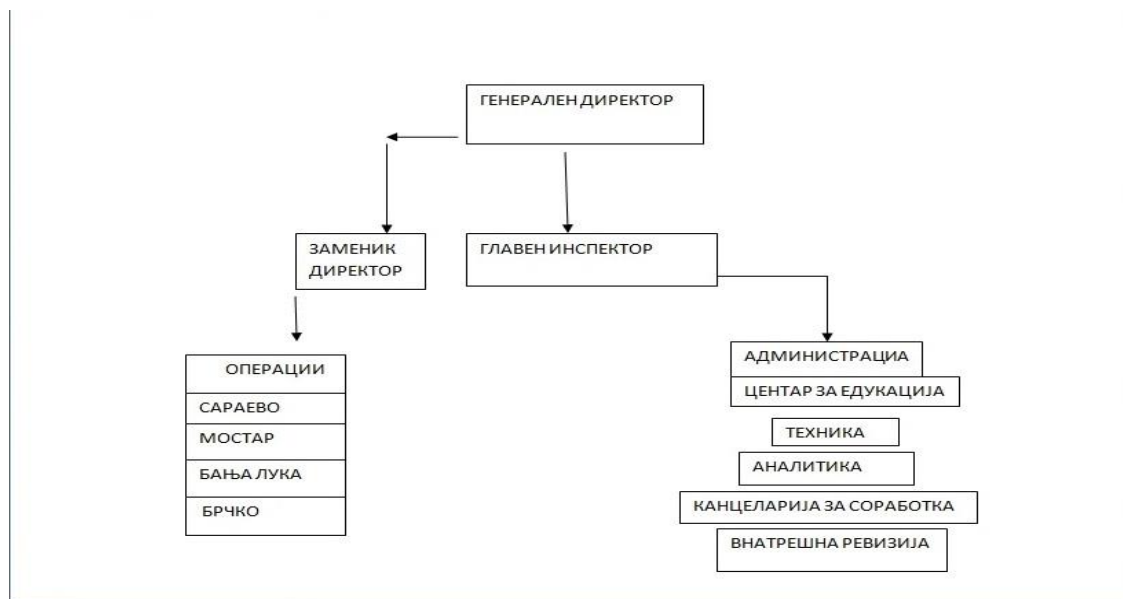
ОСА Босна и Херцеговина со Законот на основањето е овластена да собира, анализира, обработува, чува и дистрибуира на безбедносно-разузнавачки податоци на релевантните агенции и служби внатре во Босна и Херцеговина и во склад со Уставот на Босна и Херцеговина, со Законот за Агенцијата и други релевантни државни закони. ОСА Босна и Херцеговина има овластување да собира информации од сите јавно достапни извори, од други агенции и служби на Босна и Херцеговина и преземање на други мерки во склад со Законот за Агенцијата. Исто така ОСА Босна и Херцеговина може да врши тајно собирање на релевантни информации доколку тие информации се важни во безбедносно-разузнавачка смисла а сето тоа во склад со Законот за Агенцијата.

Агенцијата има законска и техничка можност да врши следење на комуникации преку телекомуникациски и други облици на електронски уреди. Таков вид на собирање на релевантни информации може да се врши само во случаите кога е добиено овластување од Претседателот на Судот на Босна и Херцеговина или судии од Судот на Босна и Херцеговина. Доколку одредени лица би се следеле преку телекомуникации, директорот на ОСА Босна и Херцеговина е должен да достави барање до судија на Судот на Босна и Херцеговина за следење на одредени лица преку телекомуникации, ама за таква причина мора да има валидни причини. Таквите причини се најчесто закани по националната безбедност на Босна и Херцеговина.³¹

³¹ Веб страница на ОСА, последен пат пристапено на 13.12.2019 година, достапно на <http://www.osa-oba.gov.ba/>

ВНАТРЕШНА ОРГАНИЗАЦИЈА НА АГЕНЦИЈАТА

На слика 1 е прикажана организациска шема на ОСА Босна и Херцеговина

Слика број 1

ПОЗИЦИЈА НА АГЕНЦИЈАТА ВО БИХ

Слика број 2

На слика број 2 е прикажана позицијата на ОСА Босна и Херцеговина во рамките на Босна и Херцеговина

Сектор за воено безбедносно-разузнавачки работи³²

Секторот за воено-безбедносни работи:

- 1) Врши воено-разузнавачка поддршка во текот на припремата и извршувањето на мисиите преку активности односно собирање на разузнавачки податоци на начин пропишан со закон, со цел остварување на координација и соработка со надлежните органи и институции во Босна и Херцеговина и странство.
- 2) Остварување на соработка со комплементарните служби и агенции поради спроведување на мерки на безбедност за заштита на припремата, упатување, учество и враќање од операции за поддршка на мирот и други активности во странство.
- 3) Изработка предлог на разузнавачки барања и барања за информации за конкретна мисија и истите ги доставува на министерот за одбрана.
- 4) Изработува план за собирање на податоци за конкретна мисија и истите ги доставува на министерот за одбрана .
- 5) Врши размена на разузнавачки податоци и информации кои се однесуваат на конкретна мисија, со воено-разузнавачките служби на земјите со кои има потпишано билатерални договори за размена на информации(воено-разузнавачка соработка).
- 6) Координира со Заедничкиот штаб за дефинирање на улоги и задачи на офицерите за безбедносно-разузнавачки работи, доколку истите се во состав на Вооружените Сили.
- 7) Координира со Заедничкиот Штаб дефинирање на улоги и задачи на специјализирани разузнавачки тимови, доколку истите се во состав на контингент.
- 8) Врши обработка на собраните разузнавачки податоци, изработува разузнавачки продукти(извештаи, процени и друго) и ги дистрибуира до

³²Преземено од Веб страница на министерство за одбрана на БИХ <http://www.mod.gov.ba>

надлежните корисници, во текот на припремата за извршување и за време на извршување на конкретните мисии.

9) Следи, анализира и безбедносно обработува извештаи на командантот/шефот на контингентот во секоја конкретна операција за поддршка на мирот и други активности во странство.

10) Во соработка со ОСА Босна и Херцеговина, Воено-разузнавачкиот род на Оружените Сили и други комплементарни служби и агенции, изработува планови и спроведува мерки за контраразузнавачка заштита на припадниците на Министерството за Одбрана и Оружените Сили пред упатување на операции за чување на мирот.

11) Координира извршување на активности на безбедносни проверки и издавање на безбедносни дозволи на кандидатите за упатување на операции во врска со поддршка на мирот и други активности во странство, во склад со Правилникот за вршење на безбедносните проверки и издавање на безбедносни дозволи за пристап до тајни информации.

12) Следи безбедносна ситуација на подрачјата на извршување на операции за поддршка на мирот, односно на министерот за одбрана му предлага адекватни мерки.

14) Изработува извештаи, проценки и предлози во случај на вонредни настани (исчезнување, заробување и друго) на припадниците на контингентот.

15) Следи извршување на мисии.

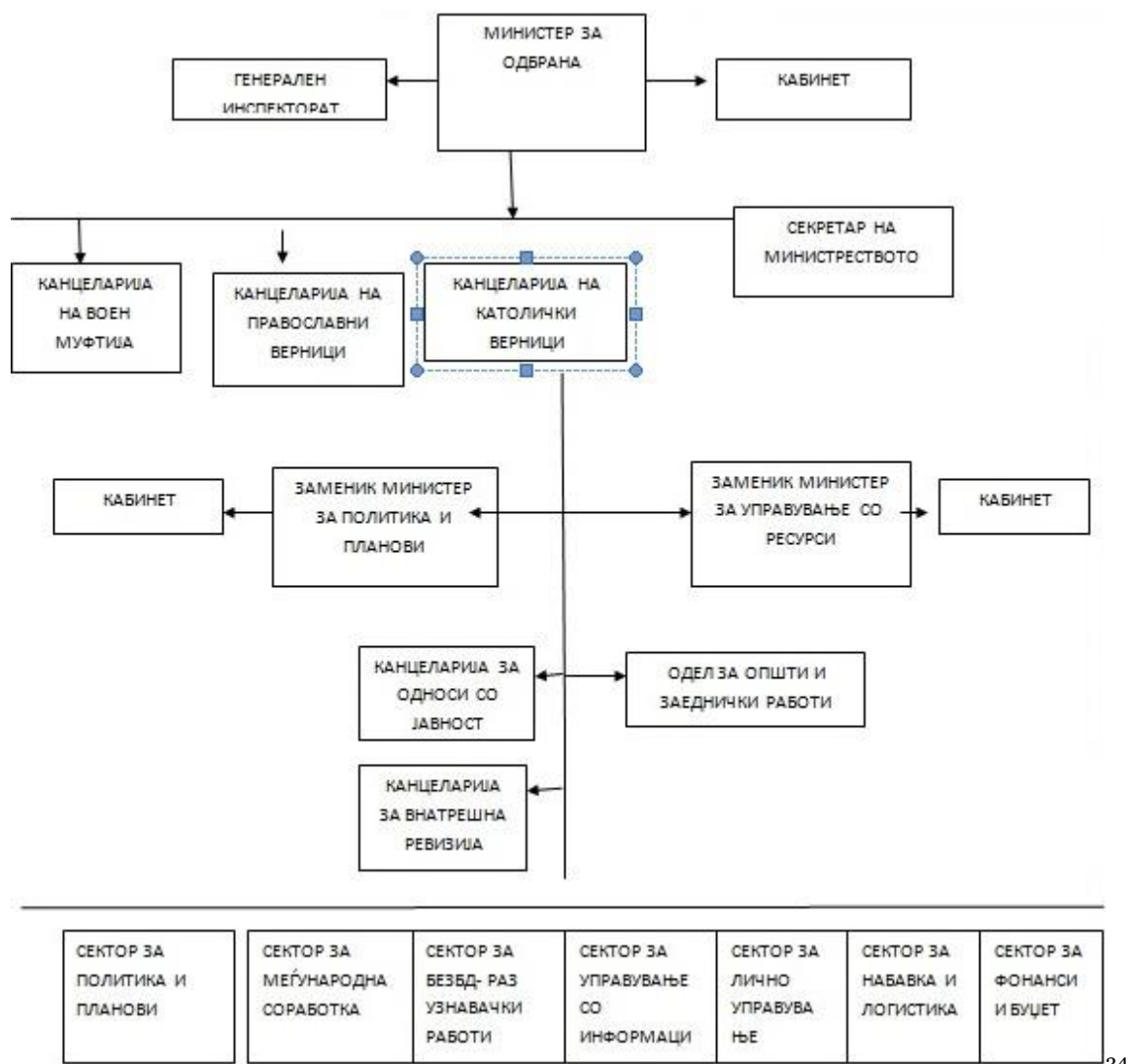
На слика број 3 е прикажан шематскиот приказ на Секторот за воено-безбедносни работи во состав на Министерството за Одбрана.³³

Самата политичка и организациска поставеност на Република Босна и Херцеговина е уникатна во споредба со нас и со земјите од Западен Балкан. Меѓутоа нивниот обид за формирање на безбедносно-разузнавачка служба по модерен НАТО и ЕУ пример, а и самото нивно стремење за влез во тие организации е формирањето на ОСА Босна и Х и формирањето на Секторот за

³³ Види повеќе на https://bs.wikipedia.org/wiki/Obavje%C5%A1tajno-sigurnosna_agencija_Bosne_i_Hercegovine

воено-разузнавачки работи,и ова го доведува нивниот безбедносно-разузнавачки сектор во сличност со нашиот.

Исто така и Република Босна и Херцеговина нема безбедносно-разузнавачка агенција под директна контрола на претседателот,притоа немајќи претседател туку претседател на претседателство и претседателство.

Слика број 3

³⁴ Преземено од Веб страница на министерство за одбарана на БИХ <http://www.mod.gov.ba>

3.3 Безбедносно-разузнавачки систем на Република Македонија

По независноста во 1991 година, Република Македонија ја редизајнираше внатрешната организациска структура на службите од СФРЈ, формираше сопствен безбедносно-разузнавачки систем, без прецизно дефинирани надлежности.³⁵

Република Македонија стана независна држава по мирен пат, односно, успеа да ги избегне војните што ги зафатија останатите републики дел од Социјалистичка Федеративна Република Југославија. Меѓутоа, и покрај тоа, во 1991 година, по распаѓањето на Социјалистичка Федеративна Република Југославија, Македонија се соочи со огромни предизвици на безбедносен план.³⁶ Генерално, Република Македонија направи спојување на цивилните служби во една институција – МВР.

Во 1992 година беше основана *Сектор-Службата за воена безбедност и разузнавање (ССВБуР)* во Министерството за одбрана. Сектор-Службата за воена безбедност и разузнавање врши работи во врска со планирањето, организирањето и спроведувањето на разузнавањето, контраразузнавањето и заштитата на силите во Министерството за одбрана и Армијата на Република Македонија.³⁷

Практично ексклузивитет за контраразузнавање до скоро имаше Управата за безбедност и контраразузнавање (УБК). Во 1995 година, со реорганизација на органите на управата, Службата за државна безбедност (СДБ) се преименува во Дирекција за безбедност и контраразузнавање (ДБК), а со измена на Законот за организација и работа на државната управа, во 2000 година, ДБК се реструктурира во Управа за безбедност и контраразузнавање (УБК) задржувајќи

³⁵ Пендаровски С., *Меѓународна безбедност*, Скопје, 2010, страна 83-88.

³⁶ Портал Аналитика, Управување со безбедносно – разузнавачките служби во Македонија, Андреја Богдановски,, Април 2012 година, последен пат пристапено на 30.08.2019 г., достапно на https://www.analyticamk.org/images/stories/files/report/ro1_mak.pdf

³⁷ Веб страна на Министерството за одбрана на РМ, последен пат пристапено на 11.10.2019 г., достапно на http://morm.gov.mk/?page_id=14&lang=mk

ги работите сврзани со системот на државната безбедност.³⁸ Иако, од Законот за внатрешни работи од 1995 година произлегуваа мандатот и надлежноста на Управата за безбедност и контраразузнавање, Управата од организациски аспект претставуваше обединување на веќе постоечки единици во Министерството за внатрешни работи.³⁹

Во 2018 и 2019 година разузнавачки модел во Република Македонија беше темелно реформиран. Првенствено беше формирана **Оперативно-техничката агенција (ОТА)**, УБК беше укината, на нејзино место беше формирана **Агенција за национална безбедност** која не е во рамки на МВР. Додека пак, во мај 2019 година беше донесен **Закон за координација на безбедносно-разузнавачката заедница во Република Македонија** и беше формиран **Совет за координација на безбедносно-разузнавачката заедница**.⁴⁰

Во 1995 година беше основана **Агенцијата за разузнавање (АР)**. Агенцијата за разузнавање започна со работа во 1997 година. Работата на Агенцијата за разузнавање се регулира со Законот за Агенција за разузнавање.⁴¹ Според член 2: „Агенцијата е надлежна да собира податоци и информации од значење за безбедноста и одбраната на Република Македонија и стопанските, политичките и другите интереси на државата.“⁴²

Согласно Законот, АР задолжително доставува извештај до Претседателот на државата. Исто така, од Агенцијата за разузнавање и други државни органи

³⁸ Веб страна на МВР, последен пат пристапено на 04.09.2019 г. Достапно на:

<https://mvr.gov.mk/page/uprava-i-bezbednost-za-kontrarazuznavanje>

³⁹ С.Ивановска, Магистерски труд „Анализа на современите тенденции и димензии на разузнавањето,, 2019г., стр. 109

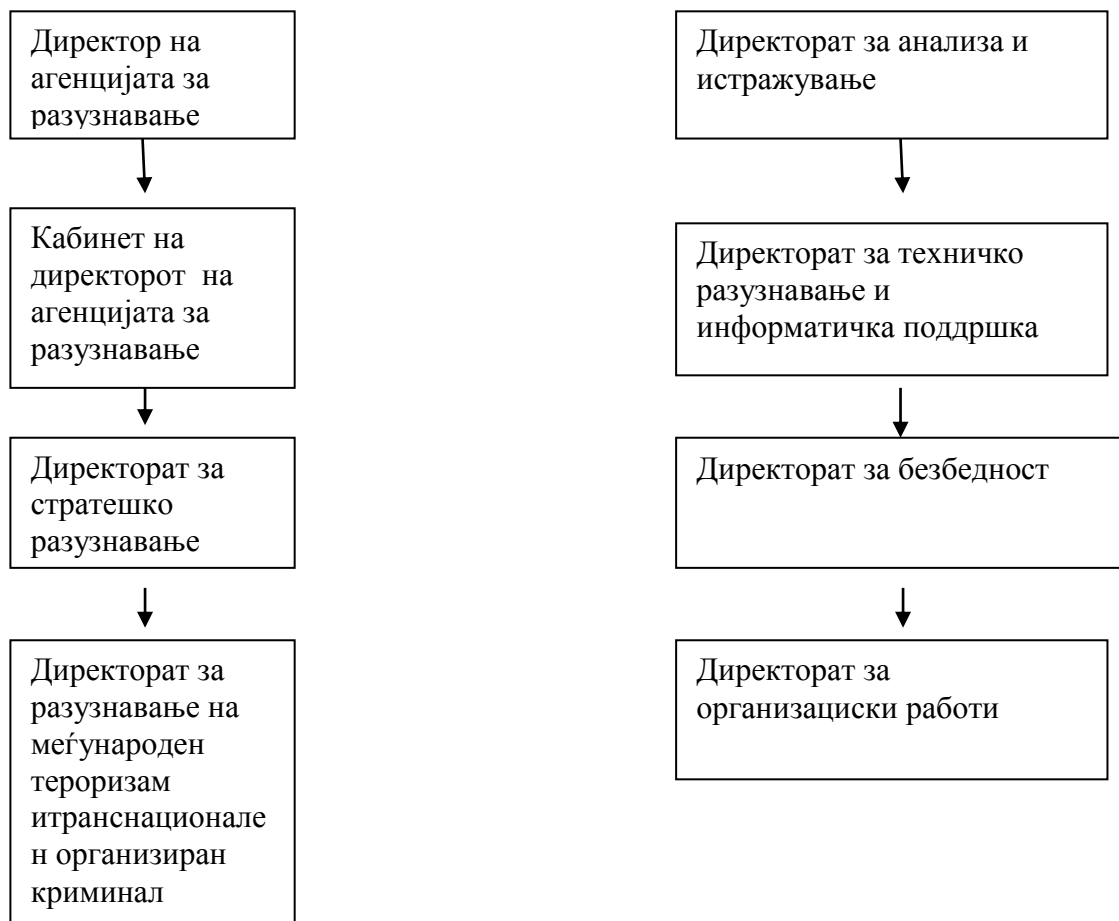
⁴⁰ Закон за координација на безбедносно-разузнавачката заедница во Република Македонија, Бр. 08-3049/1, 22 мај 2019 година, Скопје, достапно на <https://www.pravdiko.mk/wp-content/uploads/2019/05/Zakon-za-koordinatsija-na-bezbednosno-razuznavachkata-zaednitsa-vo-Republika-Severna-Makedonija-28-05-2019.pdf>

⁴¹ Закон за Агенцијата за разузнавање. Службен весник на Република Македонија бр. 19/1995

⁴² Закон за Агенцијата за разузнавање. („Службен весник на Република Македонија бр. 19/1995“). Член 2

може да побараат информации и анализи за прашања од нивниот делокруг на работа.⁴³ И покрај променливата природа на законите и предизвиците, како и напредокот на науката и техниката, функционирањето на АР не е променето. АР не се усовршува паралелно со современите закани. Во јавноста беше најавено дека до крај на 2019 ќе се донесе нов Закон за АР, согласно препораките на НАТО.

Организациска структура на агенцијата за разузнавање

Приоритети на агенцијата за разузнавање⁴⁴

Приоритет во активностите на АР се следните стратешки области на делување:

⁴³ Закон за Агенцијата за разузнавање. Службен весник на Република Македонија бр. 19/1995

⁴⁴ Веб страна на Агенција за разузнавање последен пат пристапено на 21.01.2020 <https://www.ia.gov.mk/kontrola.html>

Идентификација на заканите и оперативно-разузнавачко делување
Превенција на заканите
Информирање на државниот врв
Меѓународна билатерална и мултилатерална соработка
Меѓуинституционална соработка
Законитост и јавност во работата

Надзор и контрола во работата на агенцијата за разузнавање

Надзорот и контролата на работата на агенцијата се спроведува од законодавната власт, извршната власт и судската власт. Собранието врши надзор на работата на агенцијата преку Комисија за надзор и контрола врз работата на Агенцијата за разузнавање и управа за безбедност и контраразузнавање. Агенцијата доставува извештај еднаш годишно до собранието. Имено директорот на агенцијата за разузнавање доставува Годишен извештај за работата на агенцијата до Комисијата во која се образложуваат сите области на делување на Агенцијата за разузнавање за претходната година. Собранието на Република Македонија ги доставува заклучоците од извештајот на Комисијата, до претседателот на Република Македонија и до Владата на Република Македонија.

Подрачја каде се спроведува парламентарната контрола на работите во Агенцијата за разузнавање се-

.Законитост во извршување на работите.

.Ефикасност во извршување на работите.

.Рационално трошење на буџетските средства за извршување на работите.⁴⁵

⁴⁵ Веб страна на Агенција за разузнавање последен пат пристапено на 21.01.2020 <https://www.ia.gov.mk/kontrola.html>

Оперативно-техничката агенција Скопје (ОТА)

Оперативно-техничката агенција (ОТА) беше основана согласно Законот за ОТА („Службен весник на Република Македонија“ бр. 71 од 19.4.2018 година). ОТА почна со работа на 1 ноември 2018 година. По злоупотребата на следење на комуникациите која беше обелоденета во 2015 година, целта на формирањето на ОТА е да се оневозможи злоупотреба на мерката следење на електронските комуникации на граѓаните. ОТА е надлежна само за електронските облици на комуникации, односно посредување меѓу операторите и службите.

Согласно Законот за Оперативно - техничка агенција (Член 2), ОТА се основа како самостоен и независен државен орган кој обезбедува техничка поврзаност помеѓу операторите и овластените органи. ОТА дејствува како посреднички орган кој воспоставува технички премин помеѓу операторот и овластените органи, без можности за активирање или спроведување на снимањето на следените комуникации. ОТА не поседува техничка можност за пристап до содржината на следената комуникација. *Техничката поврзаност се обезбедува исклучиво врз основа на судска наредба заради спроведување на следењето на комуникациите во согласност со Законот за следење на комуникациите.* Заради вршење на надлежноста на ОТА и се обезбедуваат уреди за следење на комуникациите.⁴⁶

Техничките услови за следење на комуникациите се апсолвирани во член 3 од наведениот Закон, ОТА има надлежност за:

- кривични истраги и

- заштита на интересите на безбедноста и одбраната на државата.

Со ОТА раководи директор. Директорот го избира и разрешува Собранието на Република Македонија. Мандатот на директорот изнесува пет години, без право

⁴⁶ Закон за Оперативно - техничка агенција, Службен весник на РМ, бр. 71 од 19.4.2018 година

на реизбор. Директорот до Собранието на Република Македонија има обврска да доставува годишен извештај за работата на ОТА за претходната календарска година, како и дополнителни извештаи по потреба и по барање на Собранието на Република Македонија.

При стратегиско планирање, ОТА се раководи од Уставот на Република Македонија и Европската конвенција за заштита на основните човекови права и слободи, како и од општоприфатените НАТО стандарди и правила. Во секојдневното работење, ОТА се раководи и се придржува на законските одредби од: Законот за кривичната постапка, Законот за следење на комуникациите, Законот за ОТА, Законот за заштита на личните податоци, Законот за класифицирани податоци и Законот за електронски комуникации. Функционирањето на ОТА и сите нејзини аспекти на организациска, кадровска, техничка и друга поставеност се правно регулирани со Правилникот за внатрешна организација, Правилникот за систематизација на работните места во ОТА и други подзаконски акти, кои се со степен на класификација – државна тајна.⁴⁷

Надзор и контрола над работењето над ОТА се врши од страна на: Собранието на Република Македонија, Дирекцијата за безбедност на класифицирани информации, Дирекцијата за заштита на лични податоци, Народниот правобранител на Република Македонија, Советот за граѓанска контрола, Судовите и Јавното обвинителство на Р Македонија. Имено, директорот на ОТА е должен да достави годишен извештај до Собранието на Р Македонија за работата на ОТА за претходната календарска година најдоцна до крајот на февруари во тековната година, а, по потреба и по барање на Собранието на Република Македонија, доставува и дополнителни извештаи. Извештајот задолжително содржи податоци за:

- бројот на активирани комуникации за потребите на овластените органи;

⁴⁷ Веб страна на ОТА, последен пат пристапено на 9.12.2019г.
<https://ota.mk/mk/osnovni-informacii>

- бројот на активирани комуникации за секој овластен орган одделно. Во овој број не се наведува бројот на активирани комуникации за потребите на безбедноста и одбраната;
- состојбата и констатираните наоди при извршените стручни надзори од страна на ОТА над работата на операторите;
- бројот на спроведени дисциплински постапки за работници во ОТА;
- финансиското работење на ОТА.⁴⁸

Агенција за национална безбедност (АНБ)

Со спроведените реформи во безбедносно-разузнавачкиот сектор во Република Македонија беше формирана Агенција за национална безбедност (Закон за Агенција за национална безбедност, Службен весник на РСМ, бр. 108 од 28.5.2019 година), надлежна за контраразузнавање, контратероризам и заштита на уставниот поредок. АНБ почна со работа на 1 септември 2019 година.

Согласно Член 2 од Законот, АНБ е формирана со цел заштита на националната безбедност на државата, односно заради заштита на независноста, суверенитетот, уставното уредување, основните слободи и права на човекот и граѓанинот гарантирани со Уставот на Република Македонија, како и други работи од интерес на националната безбедност на државата.

Во член 4 од истиот Закон е опфатен делокругот на работа на АНБ, **Агенцијата е надлежна да собира, обработува, анализира, проценува, разменува, чува и штити податоци и информации со цел откривање и спречување на активности што се поврзани со безбедносни закани и ризици за националната безбедност на државата и тоа:**

- шпионажа,
- тероризам и негово финансирање,

⁴⁸ Веб страна на ОТА, последен пат пристапено на 9.12.2019г.
<https://ota.mk/mk/osnovni-informacii>

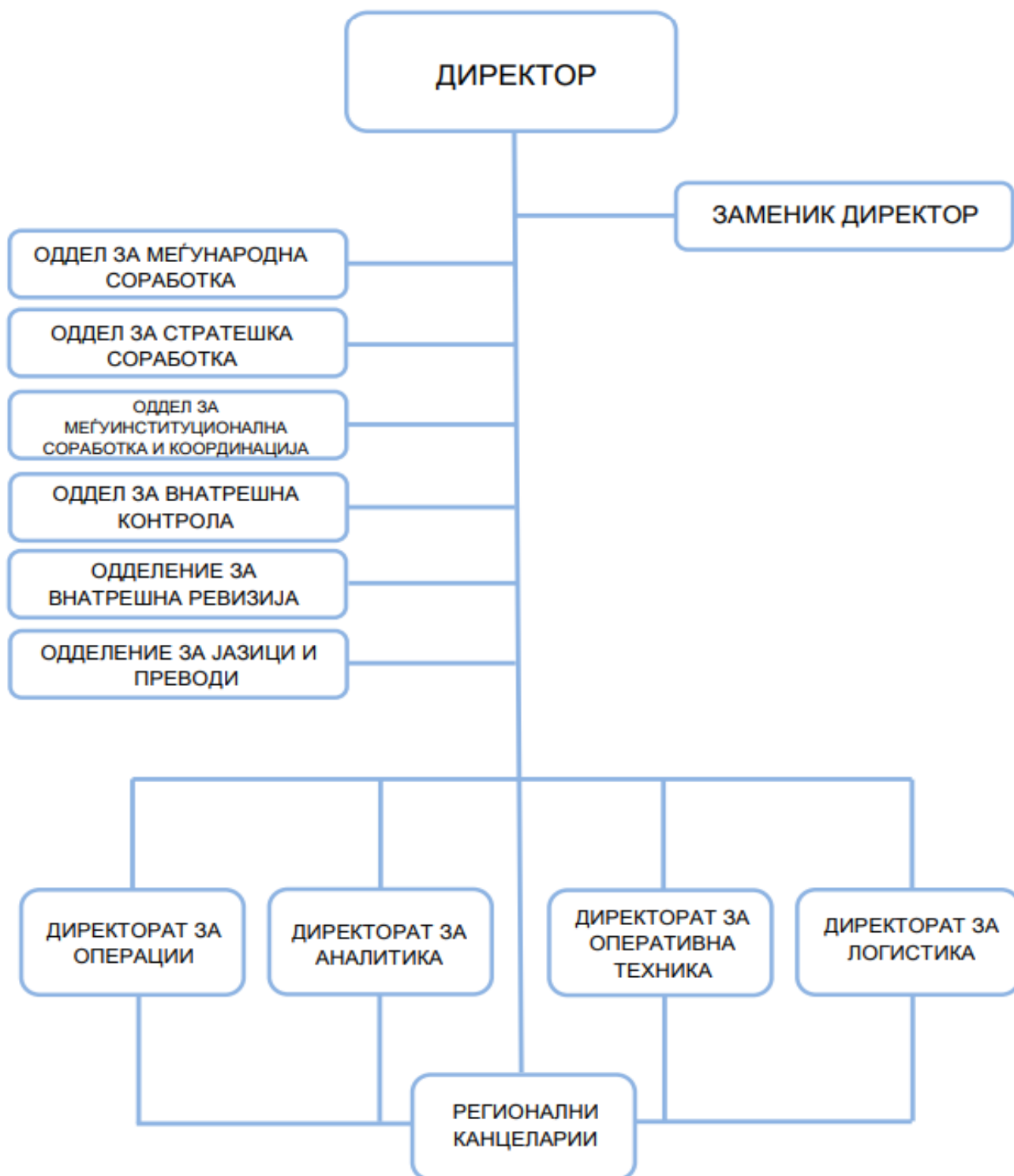
- насилен екстремизам,
- сите форми на сериозни и организирани криминални активности насочени против државата,
- спречување на кривични дела против човечноста и меѓународното право,
- незаконито производство и пролиферација на оружје за масовно уништување или нивни компоненти, како и материјали и уреди кои се потребни за нивно производство,
- нарушување на виталните економски интереси и финансиската безбедност на државата,
- нарушување на безбедноста на носители на високи државни функции и на објекти од стратешко значење за државата,
- откривање и спречување на други активности поврзани со безбедносни закани и ризици за националната безбедност на државата.

За прашања од значење за националната безбедност, Агенцијата го известува претседателот на Република Македонија, претседателот на Собранието на Република Македонија, претседателот на Владата на Република Македонија, Советот за координација на безбедносно-разузнавачката заедница, како и други субјекти во зависност од прашањето што е предмет на известување.⁴⁹

Внатрешната организациска поставеност на Агенцијата, според Член 18 е заснована врз функционален и територијален принцип на централно и регионално ниво.

⁴⁹ Закон за Агенција за национална безбедност (Службен весник на РСМ, бр. 108 од 28.5.2019 година)

Организациска поставеност на АНБ⁵⁰

⁵⁰ Веб страница на АНБ, последен пат пристапено на 15.12.2019 г., достапно на <http://www.anb.gov.mk/zaAgen.html>

Агенцијата во својата работа собира податоци и информации користејќи:

1. отворени - јавни извори,

2. податоци и информации од физички лица,

3. службени податоци и информации од органите на државната власт, јавните претпријатија, единиците на локалната самоуправа и други правни лица, како и користење на податоци и информации од нивните службени евиденции, збирки и регистри на податоци кои ги водат согласно со закон,

4. тајно собирање на податоци и информации со:

а. следење на комуникации и собирање на мета податоци, согласно со Законот за следење на комуникациите,

б. следење и снимање на меѓународни телекомуникации,

в. следење и снимање на телефонски и други електронски комуникации со посебни технички уреди и опрема, без посредство на ОТА и операторите,

г. тајни соработници,

д. надзор над поштенски и други пратки,

ѓ. лица со прикриен идентитет,

е. таен откуп на предмети и документи и

ж. набљудување.⁵¹

Со Агенцијата раководи директор⁵² кој го именува и разрешува Владата на предлог на претседателот на Владата. Мандатот на директорот изнесува четири

⁵¹ Закон за Агенција за национална безбедност (Службен весник на РСМ, бр. 108 од 28.5.2019 година).

⁵² За прв директор на АНБ е именуван Виктор Димовски

години со право на повторен избор за уште еден мандат. Директорот е самостоен во извршувањето на работите на Агенцијата, а за својата работа е одговорен пред Владата.

Надзор над работата на Агенцијата вршат:

- Собранието - непосредно и преку надлежни работни тела,
- Народниот правобранител на Република Македонија,
- Дирекцијата за заштита на лични податоци,
- Дирекцијата за безбедност на класифицирани информации,
- Државниот завод за ревизија и
- Советот за граѓански надзор согласно со Законот за следење на комуникациите како и
- други органи согласно со закон.

Според законот, Директорот доставува годишна програма и годишен извештај за работа на Агенцијата до надлежното работно тело на Собранието за надзор на Агенцијата најдоцна до крајот на месец февруари за претходната календарска година, за разгледување. Директорот, по потреба или на барање на надлежното работно тело на Собранието за надзор на Агенцијата доставува вонреден извештај.

Координација на безбедносно-разузнавачката заедница во Република Македонија

Координацијата на безбедносно-разузнавачката заедница во Република Македонија е уредена со Законот за координацијата на безбедносно-разузнавачката заедница. Според Член 2, безбедносно-разузнавачката заедница ги опфаќа безбедносно-разузнавачките служби во Република Македонија и тоа:

- Агенција за национална безбедност,
- Агенција за разузнавање и
- Надлежна организациска единица за воена безбедност и разузнавање во Министерство за одбрана.

Целта на овој закон е обезбедување на координација на безбедносно-разузнавачката заедница во Република Македонија која се остварува со:

- спроведување на предлозите на Советот за безбедност на Република Македонија поврзани со националната безбедност,
- разгледување на проценките на безбедносно-разузнавачките служби и насочување на нивното работење,
- сеопфатно утврдување на безбедносните приоритети врз основа на проценките на безбедносно-разузнавачките служби,
- планско и функционално користење на капацитетите и ресурсите на безбедносно - разузнавачките служби,
- унапредување на соработката меѓу безбедносно-разузнавачките служби,
- разграничување на одговорностите за безбедносните информации,
- предлагање мерки на други државни органи и институции заради обезбедување на националната безбедност,
- други работи во врска со националната безбедност.

Координацијата на безбедносно-разузнавачката заедница ќе овозможи:

- координиран начин на делување на безбедносно-разузнавачките служби во Република Македонија,

- заедничка проценка за области кои се предмет на интерес на корисниците и заеднички рамки во однос на безбедносните приоритети,

- информирање на претседателот на Република Македонија, претседателот на Собранието на Република Македонија и Владата на Република Македонија, врз основа на проценка заснована на информации од сите релевантни извори собрани со најефикасна употреба на ресурсите,

- интегрирана безбедносна политика.

Заради обезбедување национална безбедност на Република Македонија и координација на безбедносно-разузнавачката заедница се формира Совет за координација на безбедносно-разузнавачката заедница.

Советот го сочинуваат следните членови:

- претседателот на Владата на Република Македонија,
- заменик на претседателот на Владата на Република Македонија задолжен за спроведување на Рамковниот договор и политички систем,
- министерот за внатрешни работи,
- министерот за одбрана,
- министерот за надворешни работи,
- директорот на Агенцијата за национална безбедност,
- директорот на Агенцијата за разузнавање и
- раководителот на надлежната организациска единица за воена безбедност и разузнавање во Министерството за одбрана.

Со Советот претседава претседателот на Владата на Република Македонија.

Во работата на Советот учествува и секретарот на Канцеларијата на Советот. На седниците на Советот по потреба, зависно од прашањата што се предмет на разгледување, се повикуваат да учествуваат и претставници на други државни органи и институции.

Делокруг на работа на Советот:

- ги разгледува и спроведува предлозите на Советот за безбедност на Република Македонија, доставени до Владата на Република Македонија,
- ја координира работата на безбедносно-разузнавачките служби,
- ги разгледува и проценува безбедносно-разузнавачките закани и ризици за националната безбедност на државата,
- дава насоки и донесува заклучоци за начинот на заштита и остварување на националната безбедност на државата,
- разгледува прашања од надлежност на безбедносно – разузнавачките служби,
- дава мислење на годишните програми за работа на безбедносно-разузнавачките служби,
- ги разгледува и донесува заклучоци во врска со извештаите и другите документи доставени од Канцеларијата на Советот,
- врши и други работи во врска со координацијата на безбедносно-разузнавачките служби, утврдени со закон.

За спроведувањето на предлозите Советот го информира претседателот на Република Македонија.⁵³

Македонскиот безбедносно-разузнавачки систем е организиран по НАТО и ЕУ стандарди и со самото тоа е сличен со безбедносно-разузнавачките служби на земјите од Западен Балкан.

Специфичноста е што македонскиот безбедносно-разузнавачки систем има агенција за безбедност која е под директна контрола на претседателот, која другите земји од Западен Балкан ја немаат.

⁵³ Закон за координација на безбедносно-разузнавачката заедница во Република Македонија, Бр. 08-3049/1, 22 мај 2019 година, Скопје, достапно на <https://www.pravdiko.mk/wp-content/uploads/2019/05/Zakon-za-koordinatsija-na-bezbednosno-razuznavachkata-zaednitsa-vo-Republika-Severna-Makedonija-28-05-2019.pdf>

3.4 Безбедносно-разузнавачки систем на Република Србија

Историјат на безбедносно-разузнавачките служби на Србија

Период од 1804-1899 година

За време на Првото Српско Востание (1804-1813), цивилната безбедносно-разузнавачка дејност не била посебно институционално организирана, а се вршела во склоп на воено-управната служба на востаничка Србија.

Одржување на поредокот на востаничките власти се состоела во спречување на напади на органите на власта, физичко обезбедување на Советот, Караџорџе и на поединци истакнати старешини, како и смирување на внатрешни бунџ и немири.

Сузбивање на шпионажата во корист на Турција и на други земји (Австрија, Русија и едно време Франција) претставувала далеку поголем предизвик за воените и полициски органи на востаничката држава. На мета на востаничките властите биле уфрлени турски шпиуни и Срби кои на Турците им доставувале информации.

Кнезот Милош Обреновиќ, во периодот на своето прво владеење од(1815-1839), посветувал големо внимание на организацијата на безбедносно-разузнавачките активности, кои се спроведувале во 2 правци:

1) Првиот правец имал за цел да го обезбеди кнежевство и власта на кнежевство од внатрешни побунџ и завери, како и турска воена агресија на Србија и вмешување на Австрија и Русија во внатрешните работи на Србија.

2) Вториот правец бил насочен на редот и поредокот во кнежевство, односно контрола на работата на административните установи, односно контрола на односот на органите на власт спрема народот, контрола на животниот стандард и движење на цената на парите на пазарите, преглед на санитарните установи и друго.

Државната Управа на Кнежевина Србија била уредена со донесување на "Поставеност на централни државни управи" на 10 Март 1862 година, која е важна и за понатамошниот развој безбедносно-разузнавачките активности. Под надлежноста на Министерството за Внатрешни Работи спаѓала грижата за

"поредокот, мирот, сигурноста на лицата и имотите во земјата, надзор над јавните места, журналистиката и над корумпираните луѓе во општеството"

Србија постанала независна држава после Берлинскиот Конгрес 1878 година. По истекувањето на независност, Кнезот Милан во 1882 година спровел реформи кои се однесувале на војската и органите на јавната безбедност.

Период од 1899-1918 година

Во Србија цивилните безбедносно-разузнавачки работи за прв пат се институционално организирани со Законот за дополнување и измена на поставеноста на Централната Државна Управа кој е усвоен во Октомври 1899 година на заседанието на Народното Собрание одржано во Ниш, во рамките на Министерството за Внатрешни Работи е формирано Одделение за доверливи полициски работи со задача - да се грижи за одржувањето на државниот поредок и општата безбедносна земјата.

Делокругот на работа на ова одделение опфаќало разузнавачки и контраразузнавачки работи, сузбивање на антидржавна пропаганда, спротивставување на тероризмот, корупцијата и друго.

Одделението за доверливи полициски работи е организирано по примерот на тајните полиции на Франција и Австро-Унгарија, било пропишано со закон, Одделението покрај началник да има секретар и пониски службеници како и посебна архива која било строго чувана биле чувани сите акти од доверлива природа.

Со указот на кралот Александар Обреновиќ, работите на Одделението за доверливи полициски работи преминале во надлежност на Полициското одделение под Министерството за Внатрешни Работи.

Период 1918-1941

По завршувањето на Првата Светска Војна и креирањето на новата држава-Кралството на СХС, по основа на Уредбата за поставеноста на Министерството за Внатрешни Работи од 8 Мај 1919 година, Одделението за Јавна Безбедност на Министерството за Внатрешни Работи било задолжено и за вршење на цивилно безбедносно-разузнавачки работи.

Со решение на министерот за внатрешни работи од 23 Декември 1920 година, оформено е Одделение за Државна заштита. Со ова решение, задачата на Одделението била да собира информации, да води надзор и да ги презема сите потребни мерки против сите лица, било поданици на Кралството СХС или странски државјани, кои работаат против интегритетот на Кралството СХС, кои вршат пропагандистичка акција во корист на други држави и на штета на интересите на Кралството СХС.

Одделението за Државна Заштита, по основа на Правилникот за работа донесен на 10 Јануари 1921 година, организационо е поделено на 4 отсеци, со вкупно 27 подотсеци-реферати.

Првиот отсек се состоел од 5 подотсеци:

- 1) Секретаријат
- 2) Архива
- 3) Регистратура
- 4) Пасоши и движење на патници
- 5) Новинарски подотсек

Вториот отсек се состоел од 6 подотсеци:

- 1) Комунисти и анархисти
- 2) Сомнителни Руси
- 3) Агенција за иселување
- 4) Контрола на странци
- 5) Здружение на клубови
- 6) Странски претставништва

Третиот отсек имал 9 подотсеци:

- 1) Италијанска пропаганда

- 2) Австриска и германска пропаганда
- 3) Унгарска пропаганда
- 4) Романска пропаганда
- 5) Останати сомнителни странци
- 6) Сомнителни граѓани на Хрватска и Славонија
- 7) Сомнителни граѓани на Славонија
- 8) Сомнителни граѓани на Војводина
- 9) Сомнителни граѓани на Далмација

Четвртиот отсек имал 7 подотсеци:

- 1) Бугарска пропаганда
- 2) Албанска пропаганда
- 3) Муслиманска пропаганда
- 4) Грчка пропаганда
- 5) Сомнителни граѓани од Србија
- 6) Сомнителни граѓани од Босна
- 7) Сомнителни граѓани од Црна Гора

Делокругот на работа на Одделението за Државна Заштита детално е регулирано со донесување на Упатот за сузбивање на антидржавната пропаганда и странската шпионажа од 26 Ноември 1923 година. Со овој акт е утврдена надлежноста на Одделението за разузнавачки и контраразузнавачки полициски активности, контрола, безбедност и водење евиденција за странците, регулирање на прашањата за иселениците и репатријација, работи за сузбивање на антидржавната пропаганда, контрола на странски воени бегалци, надзор и контрола на работата на здруженија и одржување на манифестации и други работи и притоа е водена адекватна документација, исто така Одделението имала обврска да припрема законски предлози чија основна цел била заштитата на државата.

После укинувањето на Видовданскиот Устав и распуштање на парламентот на 6 Јануари 1929 година, биле донесени низа закони и уредби за реформирање на државната администрација.

Со Законот за внатрешна управа од 19 Јуни 1929 година и Уредбата за уредување на Министерството за Внатрешни Работи, Одделението за Државна Заштита постанало во Прво Одделение во рамките на Министерството за Внатрешни Работи. Одделението било организационо поделено на 2 отсеци(Прв отсек-за сузбивање на внатрешните антидржавни и разорни пропаганди и акции со разузнавачка служба и Втор отсек-за сузбивање на надворешни антидржавни пропаганди и акции со разузнавачка служба и 3 реферати а тие реферати биле Реферат за полициски надзор над странците и патнички сообраќај, (Административен реферат и Реферат за медиуми). Одделението за државна заштита било организирано на овој начин се до окупацијата на Кралството Југославија во Април 1941 година.

Период 1941-1945

После инвазијата од силите на Оската и потпишувањето на капитулацијата на 17 Април 1941 година, Министерството за Внатрешни Работи на продолжило да делува во рамките на Владата во емиграција.

Разузнавачката служба и новоодојдената влада наставила со работа во рамките на амбасадите во сојузничките и неутралните земји кои не им откажале гостопримство. Работата била насочена на одржување на врска со земјата и доставување на парична помош на Движењето на Дража Михаиловиќ, како и на спроведување на разузнавачки активности спрема амбасадата на Независна Држава Хрватска во Мадрид.

Од самиот почеток на Втората Светска Војна и формирање на партизанските одреди, основани биле народноослободителни одбори (НОО), како управни тела во рамките кои постоеле и органи задолжени за редот и безбедноста на одредени територии. По советувањето на во Столице кај Крупањ на 26 Септември 1941 година, се креирани први разузнавачки и контраразузнавачки служби, утврден е систем на организации и врска на сите органи а при крајот на Октомври 1941 година именувани се првите разузнавачки(информативни) офицери во штабовите на партизанските одреди.

Во средината на Септември 1943 година во Јајце при Врховниот Штаб на Народноослободителната Војска на Југославија и партизанските одреди на Југославија е формиран Отсек за заштита на народот, со задача да ги обедини разузнавачката и контраразузнавачката работа и да организира разузнавачка служба.

Отсекот на 13 Мај 1944 година прераснал во Одделение за Заштита на Народот(ОЗНА).

Со Белградскиот договор, кој го потпишале Јосип Броз Тито и претседателот на Кралската Влада Иван Шубашиќ на 1 Ноември 1944 година, признат е меѓународниот континуитет на Југославија. Со указот на кралските намесници а на предлог на Претседателството на АВНОЈ на 7 Март 1945 година е формирана нова заедничка влада - привремената влада на Демократска Федеративна Југославија.

Период 1945-2002

Одделението за Заштита на Народот (ОЗНА) е организирано на 13 Мај 1944 година како централна контраразузнавачка и разузнавачка служба при Довереништвото за народна одбрана на Националниот Комитет за ослободување на Југославија на воен принцип. Оперативната единица на ОЗНА ја претставувал Корпусот за Народна Одбрана на Југославија(КНОЈ) кој е формиран на 15 Август 1944 година.

Делокругот на работата на ОЗНА опфаќала разузнавачки работи спрема странство и неослободената територија, контраразузнавачки активности за заштита на ослободената територија и контраразузнавачка работа во армијата. ОЗНА била организационо поделена на 6 отсеци:

- 1) Прв отсек-разузнавачки;
- 2) Втор отсек-контраразузнавачка работа;
- 3) Трет отсек-контраразузнавачка служба во армијата;
- 4) Четврт отсек-за статистика и техника;

- 5) Петти отсек-за откривање и спротивставување на делувањето на странските служби(од Јануари 1945);
- 6) Шести отсек-за контраразузнавачка заштита на сообраќајните објекти и установи во земјата(од Април 1945 година).

ОЗНА за Србија е основана во Јуни 1944 година а во Август истата година се формирани ОЗНА одделениа за Војводина и КиМ. Во Октомври 1944 година е формирано посебно одделение на ОЗНА за град Белград кое било директно подредено на ОЗНА при Министерството за Народна Одбрана на ДФРЈ.

После донесувањето на Уставот на Федеративната Народна Република на Југославија, извршена е реорганизација на органите на власт и органите на државната управа, при што дел на работите на ОЗНА преминал од Министерството за Народна Одбрана во Министерството за Внатрешни Работи.

На крајот на тој процес во Март 1946 година од I,II,V,VI од отсекот на ОЗНА како и делови од отсекот на IV формирана е УДБА. УДБА била стриктно централизирано организирана.

Делокругот на работата на УДБА опфаќал организирање на службите,преземање на мерки и вршење на управни работи со цел спречување и откривање дејности насочени на подривање и рушење на со Уставот одредени основи на економски, политички, прави уредувања, како и собирање на информации кои би имале таква цел.

УДБА организациски била поделена на 8 одделенија:

- 1) Разузнавачко одделение
- 2) Политичко одделение;
- 3) Контраразузнавачко одделение;
- 4) Работни врски и евиденции;
- 5) Служба за материјално-техинчко обезбедување;
- 6) Контраразузнавачка заштита на највисоките државни и партиски раководители;
- 7) Криптографска заштита на тајните пораки;
- 8) Кадровско одделение;

После Брионскиот Пленум во Јули 1966 година,извршена е реорганизација на УДБА. Со донесување на Основниот закон за внатрешни работи формирана е

Служба за Државната Безбедност(СДБ) во рамките на Сојузниот Секретаријат за Внатрешни Работи (ССУП). Работите на државната безбедност се децентрализирани и се пренесени на новоформираните републички и покраински служби на државната безбедност, кои припаѓале на републичките, односно покраинските секретаријати за внатрешни работи,а ССУП ја насочувал и ускладувал нивната работа.

После распадот на СФРЈ, во Република Србија во рамките на Министерството за Внатрешни работи во Април 1992 година е формиран Ресорот за Државна Безбедност на Република Србија, со Законот за внатрешни работи и Уредби за начелата на внатрешната организација и систематизација на работните места во министерството и посебни организации од 1991 година.

Ресорот за Државна Безбедност престанал со работа во 2002 година,со донесување на Законот за Безбедносно-Информативната Агенција.

Период од 2002-2019 година

После политичките промени и конституирањето на новата Влада на Република Србија, кон крајот на Февруари 2001 година, покрај персонални доаѓа и до организациони промени во структурите на Ресорот за Државна Безбедност. Со новиот Правилник се извршени одредени измени и дополнувања на дотогашната организација и систематизација на работните места и формирани нови организациони целини. Новата организација, со мали измени, задржана е до 2002 година и донесување на Законот за БИА.

Како резултат на новите општествено-политички околности, промената на природата на безбедносните закани, ризици и нови стандарди за организирање на вршење на безбедносно-разузнавачките работи, 2002 година е формирана БИА како агенција на Република Србија.

Формирањето на БИА е препознато како организационо и институционално решение кое во дадениот момент најдобро ги задоволува безбедносните потреби на српското општество, земајќи ги во обзир изразените закани за безбедноста и расположивите кадровски и материјални ресурси.

Безбедносно-Информативна Агенција (БИА)

БИА е формирана со Законот за Безбедносно-Информативната Агенција(Службен весник на РС бр 42/2002,111/2009,65/2014 и 36/2018) кој стапил на сила 27.07.2002 година, како посебна организација на Владата на Република Србија со статус на правно лице.

БИА е цивилна, национална служба за безбедноста и е дел од единствениот безбедносно-разузнавачки систем на Република Србија. Делува на основа и во рамките на Уставот, законот и другите прописи и општи акти, стратегија за национална безбедност, стратегија за одбрана утврдени од безбедносно-разузнавачките политики на Република Србија.

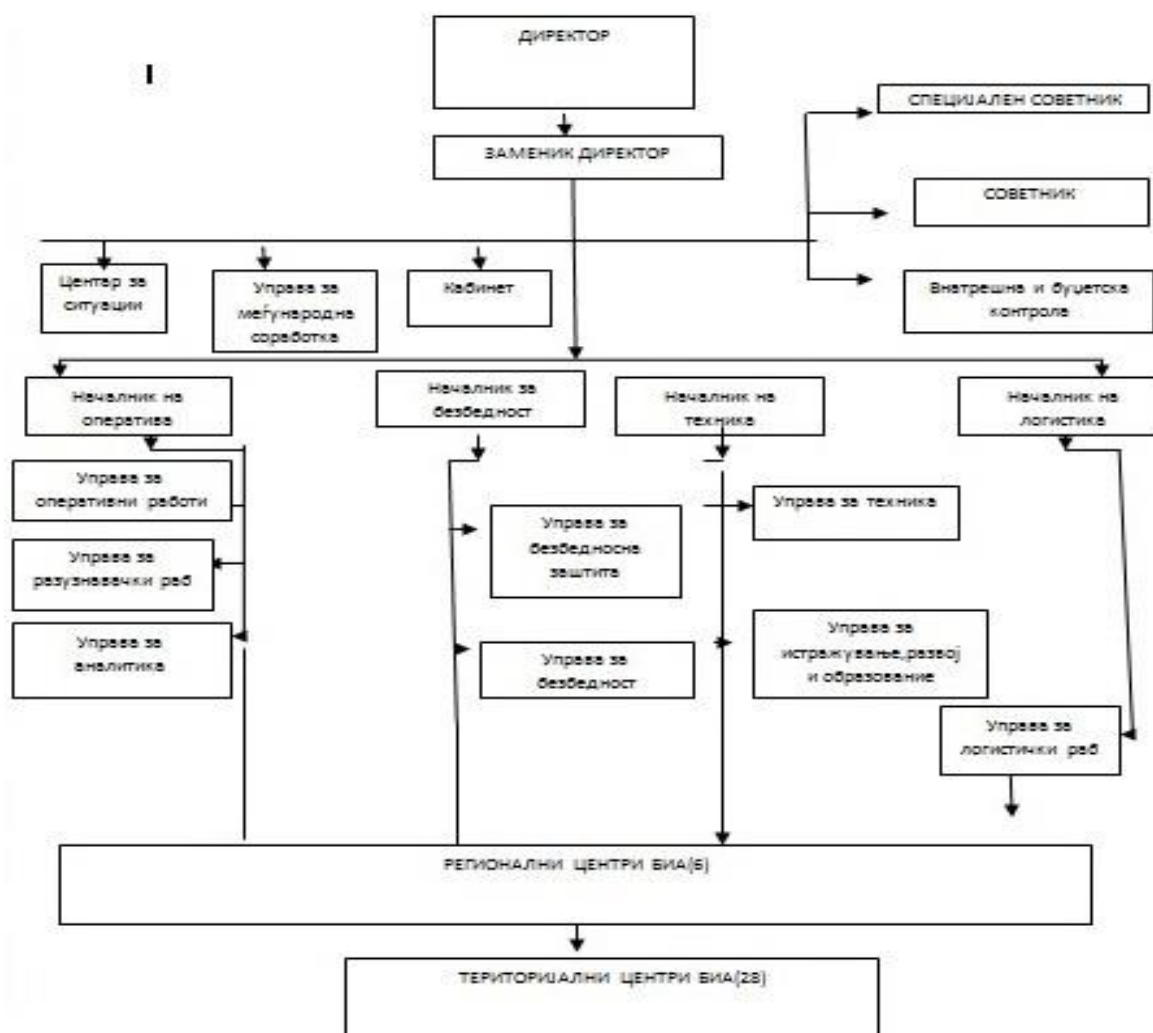
Основните задачи на БИА се: Заштита на безбедноста на Република Србија, откривање и спречување на дејности насочени спрема подривање и рушење на Уставот и уставниот поредок на Република Србија, истражување, собирање, обработка и процена на безбедносно-разузнавачките податоци и сознанија од значење за безбедноста на Република Србија и информирање на надлежните државни органи за тие податоци, како и вршење на други работи одредени со Законот за БИА.

Директорот на БИА, кој го поставува и разрешува Владата на Србија, меѓу другото, е должен двапати годишно да поднесува извештај за работата на БИА до Народното собрание и до Владата во врска со безбедносната состојба во Република Србија. Во поглед на внатрешната структура, БИА е поделена на регионални територијални центри и единици и на централа, односно организациски единици-управи во седиштето на Агенцијата.

Централата на БИА ја сочинуваат Контраразузнавачката управа (за спротивставување на дејствувањето на странските разузнавачки служби, тероризмот и меѓународниот организиран криминал), разузнавачката управа (за оперативно-разузнавачки активности) Управата за аналитика, Управата за

техника, Управата за заштита на државните органи, Управата за обезбедување, Управата за системот на врските и информатика, Управата за кадровски и финансиски работи и Управата за меѓународна соработка. Во состав на БИА се и Институтот за безбедност, Образовно-истражувачкиот центар и Санитетот. Надзорот над работата на БИА, првенствено го остварува Владата на Република Србија, чишто насоки БИА ги спроведува при соработката со органите, организациите и службите на други држави и меѓународни организации.

На слика број 1 е прикажана организацијата на БИА

Воено-разузнавачка служба (ВОА)

Воено разузнавачката служба (ВОА), како орган на управа во состав на Министерството за Одбрана на Република Србија, врши безбедносни работи значајни за одбраната кои се одредени со законот со кој се уредуваат воените служби за безбедност, како и други закони.⁵⁴

Надлежности на ВОА

ВОА е надлежна за вршење разузнавачки работи од значење за одбраната кои се однесуваат на собирање, анализа, проценка, заштита и доставување на податоците и информациите за потенцијални и реални опасности, активности, планови или намери на странски држави и нивните вооружени сили, меѓународни организации, групи или поединци.

Во рамките на своите надлежности ВОА ги врши следните задачи:

- 1) Собира и проверува податоци и информации, ги обработува, анализира, проценува и доставува до надлежните органи;
- 2) Ги чува собраните податоци и информации во склад со законот, подзаконските акти и ги штити од неовластено откривање, давање, користење, губење или уништување;
- 3) Соработува и разменува информации и податоци со служби, организации и институции на Република Србија кои се во безбедносно-разузнавачкиот сектор и кои се бават со оваа работа, како и со службите на други земји и организации во склад со утврдената безбедносно-разузнавачка политика, меѓународни договори и преземени обврски;
- 4) Организира безбедносна заштита на објектите на Министерството за Одбрана и Војската на РС во странство и лица кои од Министерството за Одбрана и Војската на Србија кои се во службена посета во странство;

⁵⁴ Види повеќе на

https://sr.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D0%BE%D1%98%D0%BD%D0%BE%D0%BE%D0%B1%D0%B0%D0%B2%D0%B5%D1%88%D1%82%D0%B0%D1%98%D0%BD%D0%B0_%D0%B0%D0%B3%D0%B5%D0%BD%D1%86%D0%B8%D1%98%D0%B0

- 5) Планира,организира и спроведува безбедносна заштита на своите активности, лица, објекти и документи;
- 6) Прибавува,развива и користи информациона системи,системи за врска и системи за пренос на податоци како и средства за заштита на информациите
- 7) Ја штити опремата и средствата кои се користат за работа од неовластен пристап;
- 8) Организира обука на припадниците на ВОА, организира специјалистички курсеви, врши истражувања, формира архиви и врши сопствени изданија;
- 9) Планира, организира и спроведува внатрешна контрола на припадниците на ВОА;
- 10) Бара од надлежните служби за безбедност безбедносни проверки на правни и физички лица кога е тоа неопходно за вршење на работа од надлежностите на ВОА утврдени со закон;
- 11) Планира опремување и врши набавка на работи за свои потреби и ги врши сите други работи од своја надлежност.

Функции на ВОА

ВОА ги врши следните функции:

- Разузнавачка-оперативна функција која се врши во воено разузнавачките центри на ВОА;
- Дипломатска функција во областа на одбраната ВОА ја врши во институциите надвор од државата во склад со законите и Виенската конвенција за дипломатските односи;
- Разузнавачко-извидничка функција е под функција која се реализира преку Управата за разузнавачко-извиднички операции(J-2) на Генералштабот на Војската на Република Србија.⁵⁵

⁵⁵Веб страница на Министерство за одбрана на РС, последен пат пристапено на 13.12.2019 , достапно на <http://www.mod.gov.rs/eng>

Задачи на ВОА

Во складот со дефинираните мисии, во Законот за ВОА дефинирани се нејзините следни задачи:

- 1) Следење и истражување на политичко-безбедносните ситуации во опкружувањето кои можат да генерираат ризик и закана за безбедноста на државата;
- 2) Следење на воениот фактор во меѓународните односи;
- 3) Насочување и планирање на разузнавачките припреми и разузнавачко обезбедување на Војската на Република Србија;
- 4) Доставување и размена на разузнавачки податоци и информации со разузнавачко-извидувачките органи и единици на Војската на Република Србија;
- 5) Следење на кризи во региони каде се или можат да бидат ангажирани национални сили во мултинационални операции;
- 6) Претставување на МО на Војската на Република Србија во странство;
- 7) Заштита на интересите на МО и Војската на Република Србија и учество во развојот на меѓуармиската соработка;
- 8) Разузнавање за услови и развој на настани во држави каде што се акредитира.

Воено-безбедносна Агенција (ВБА)

ВБА е воено разузнавачка и контраразузнавачка агенција под Министерството за Одбрана на Република Србија. ВБА има за директива да обезбеди безбедност на одбрамбениот систем (планирање, организирање и реализирање на задачи и активности кои се исти на контраразузнавачки и разузнавачки активности).

ВБА има за цел да детектира, следи, стопира, негира и пресретне потенцијални закани, а ги има следните задачи:

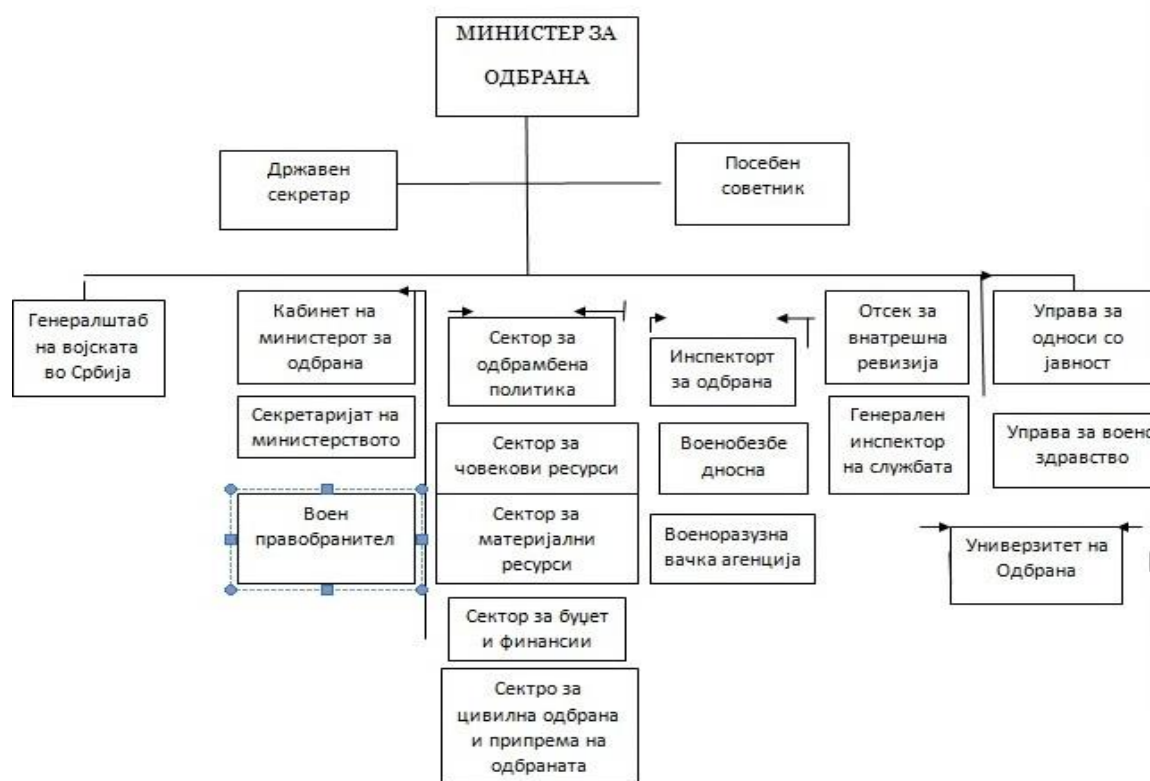
- 1) Разузнавачки и други активности на странски служби, организации и личности кои се насочени према МО и Воените Сили на Република Србија.

2) Внатрешен и интернационален тероризам и субверзивни активности насочени спрема команди, единици и институции на МО.

3) Детектира-истражува-документира.

4) Криминални дејности насочени спрема Уставот и безбедноста на Република Србија, против човештвото и меѓународното право, како и поголеми криминални закани од типот на организиран криминал кога извршителите на ваков криминал се воени особи или цивилни особи вработени во МО или ако криминалните активности се насочени спрема МО на Република Србија.⁵⁶

На слика бр. 2 е прикажан шематски организационен приказ на овие агенции и нивното место во МО на Република Србија.

Слика 2

⁵⁶ Види повеќе на https://en.wikipedia.org/wiki/Military_Intelligence_Agency

Србија во нивниот обид да бидат дело од НАТО и ЕУ го екипирале и стандардизирале безбедносно-разузнавачкиот апарат преку агенции кои се во склад со НАТО и ЕУ стандарди и по тоа нашата безбедносно-разузнавачка организациска поставеност на службите е слична.

Специфичноста е што република Србија нема агенција за безбедност која е под директна контрола на претседателот. Меѓутоа специфично во споредба со нашата држава е дека тие имаат 2 воено-разузнавачки агенции.

3.5 Безбедносно-разузнавачки систем на Република Хрватска

Историја на безбедносно-разузнавачкиот систем на Хрватска

1993 - 2002

Од хрватската самостојност, средишно и главно тело за вршење на работата на националната безбедност бил Уредот за Заштита на Уставниот Поредок (УЗУП) кој бил основан на 27 Мај 1991 година. УЗУП прекинува со работа кога на 21 Март 1993 кога се основа Уредот за Национална Безбедност (УНС). УНС е поставен во законска рамка со донесувањето на Законот за Уредување на националната безбедност во 1995 година.

УНС е основан по одлука на претседателот на Република Хрватска. По претходно споменатиот закон, УНС ја ускладувал работата на државните министерства во вршењето на работите од областа на националната безбедност, ја координирала и контролирала работата на разузнавачките и контраразузнавачките служби, обединувала, расчленувала и проценувала разузнавачки податоци и извештаи потребни за вршењето на уставните овластувања на претседателот на Република Хрватска и Владата на Република Хрватска, односно се грижела за контраразузнавачка заштита и обезбедување на Претседателот на Република Хрватска, Хрватскиот Собор и Владата на Република Хрватска и објектите кои ги користи таа Влада.

Поради остварување на работите кои му биле доверени, во УНС биле основани 3 служби:

- 1) Хрватска Извештајна Служба (ХИС) - била средишна служба на УНС и единствена надворешна разузнавачка служба на Република Хрватска.

- 2) Надзорна служба-задолжена за надзор на уставноста и законитоста на работа на разузнавачките служби.
- 3) Столб на осигурување-тело кое ја координирала,вршела надзор и ја насочувала работата на службите кои ги вршат работите на безбедноста и заштитата на обезбедување лица и објекти.

Поради вршење на стручните работи во УНС биле инсталирани и стручни служби:

- 1) Национална Служба за Електронско Извидување(НСЕИ)-стручна служба во УНС која била поврзана со Средишницата на Електронското Извидување која била главен темел како разузнавачка агенција за Вооружените Сили на Република Хрватска. НСЕИ била задолжена за координирање,насочување,надзор на електронското разузнавање на сите врсти на сигнали, надвор од границите на Хрватска и внатре како диверзантско-терористички врски и неодобрани сигнали со разузнавачка намена. НСЕИ била носител на истражувањето, развој, номинирање, обуки, изградување, одржување и надзор на криптолошките состави и методи во телата на државните власти.
- 2) Разузнавачка Академија-наставна и истражувачка установа на УНС која водела грижа за образување на кадри за потребата на разузнавачката заедница на Република Хрватска. Со овој уред управувал директор кој бил назначуван и разрешуван од претседателот на Република Хрватска.

Јадрото на разузнавачката заедница ја сочинувале 4 служби кои се бавеле со разузнавачка работа:

- 1) Хрватска Известувачка служба (ХИС) - била задолжена за собирање,анализирање и проценување на податоци кои ги прибавувала во странство со непосредна оперативна работа, додека на територијата на Република Хрватска можела да делува само спрема странци во соработка со

другите служби. Исто така била задолжена за соработка со странски разузнавачки служби.

- 2) Служба за Заштита на Уставниот Поредок под Министерство за Внатрешни работи на Република Хрватска во склад со тогашните одредби со Законот за Внатрешни Работи, била задолжена за извршување на задачи од типот на заштита на уставниот поредок, особено на задачи за контраразузнавачки активности на целокупната територија на Република Хрватска. Спречувала и делувала во намерита за насилно загрозување и рушење на уставниот поредок на Република Хрватска, се бавела со тероризам и организиран криминал на територијата на Република Хрватска.
- 3) Сигурносно-информативна служба (СИС) под Министерство за Одбрана на Република Хрватска, складно со тогашниот Закон за одбрана, СИС бил задолжен за собирање информации и контраразузнавачка работа насочена на оружаните сили на Република Хрватска. СИС немала овластување спрема цивили и државјани на Република Хрватска. СИС исто така вршечла контраразузнавачка работа и безбедност на военото производство.
- 4) Разузнавачка Управа на Генералштабот на Оружаните Сили на Република Хрватска (ОБУ ГСОСРХ) била задолжена за прибирање на разузнавачки податоци за потребите на Хрватската Војска.

Освен претходно споменатите служби во УНС, широк круг на безбедносно-разузнавачкиот сектор го чинеле и криминалистичката полиција, воената полиција, царинските служби и финансиската полиција.

Период од 2002-2006 година

Реформата на безбедносно-разузнавачкиот систем на Република Хрватска започнала со донесување на уставните промени во 2000 година. Членот 102 од Уставот на Република Хрватска одредил дека претседателот на Република Хрватска и Владата на Република Хрватска во складот со Уставот и законот, да соработуваат и да ја насочуваат работата на безбедносните служби. Назначувањето на директорите на безбедносните служби со претходно добиено мислење од надлежниот одбор на Хрватскиот Собор ги потпишувале истовремено Претседателот и Премиерот на Република Хрватска. Во 2002 Хрватскиот Собор донел Закон за разузнавачките служби на Република Хрватска со Стратегијата за Национална Безбедност на Република Хрватска.

Со тој закон се основани 3 служби:

- 1) Разузнавачка Агенција (ОА) - делувала во странство, собирала, анализираше, обработувала и оценувала податоци од политичка, воена, економска и безбедносна природа кои се однесувале на странски држави, меѓународни владини и невладини организации, политички, воени и економски сојузи и особи, особено на оние информации кои укажувале на намери, можности, прикриени планови и тајно делување со цел на загрозување на националната безбедност;
- 2) Контраразузнавачка Агенција (ПОА) - планирала и спроведувала контраразузнавачко делување внатре во Република Хрватска. Собирала, анализираше, обработувала и оценувала податоци за делување на странски разузнавачки служби и делување на поединечни особи, групи или организации на територија на Република Хрватска кои биле насочени против националната безбедност. ПОА учествувала во контраразузнавачка заштита на лица и објекти и простори одредени со одлука на Владата на Република Хрватска. Исто така, ПОА вршела во склад со контраразузнавачката работа сигурносна проверка на персоналот кому му

се доделувале тајни податоци и предмети од посебен интерес, особи кои имале пристап до такви податоци и предмети, кои можат да имаат пристап и на особи кои биле или ќе се вработат на места кои се значајни за националната безбедност на Република Хрватска. ПОА исто така во координација со телекомуникациските оператори во Република Хрватска, вршела надзор на сигурноста од информациска природа, насочување на мерки од подрачјето на информациската заштита и крипто-заштита на телата на државната власт, односно имала овластувања на надзорот на работата на давателот на телекомуникациски услуги во рамките на националната безбедност на Република Хрватска.

- 3) Воено-сигурносна Агенција (ВСА) - била единица во составот на Министерство за Одбрана на Република Хрватска за планирање и давање потпора на Министерството за Одбрана и на Вооружените Сили на Република Хрватска за извршување на задачите за одбрана на самостојноста, суверенитетот, независноста и територијалната целовитост на Република Хрватска. ВСА во вршењето на своите разузнавачки работи анализираше, обработувала и оценувала податоци за војските и одбрамбените состави на други земји, за надворешни влијанија кои можат да имаат влијание на одбрамбената безбедност, за активностите во странство кои се насочени кон загрозување на опстанувањето, единственоста и територијалната целовитост на Република Хрватска.

Безбедносно-разузнавачкиот систем на Хрватска (2019)

Безбедносно-разузнавачкиот систем на Република Хрватска во денешниот облик е дефиниран во 2006 година со донесување на Законот за безбедносно-разузнавачкиот состав на Република Хрватска.

Во Република Хрватска постојат 2 безбедносно-разузнавачки служби:

- 1) Безбедносно-разузнавачка Агенција(СОА);
- 2) Воено Безбедносна-разузнавачка Агенција(ВСОА);

Нивната задача е собирање, анализа, обработка и оцена на податоците кои се од значаен интерес за националната безбедност, односно кои се нужни за донесување на одлука за заштита на безбедносните интереси на Република Хрватска.

Работата на овие безбедносно-разузнавачки служби ги насочуваат Претседателот на Република Хрватска и Владата на Република Хрватска преку Советот за Национална Безбедност. Советот за Национална Безбедност покрај останатото:

- 1) Разгледува и проценува разузнавачки и безбедносни закани и ризици;
- 2) Разгледува прашања кои се однесуваат на националната безбедност и донесува заклучоци и насоки;
- 3) Разгледува прашања од делокругот на СОА и ВСОА и им одобрува соработка со странските служби на други држави;
- 4) Утврдува годишни насоки за работата на безбедносно-разузнавачките служби;
- 5) Утврдува мерки во врска со резултатите и надзорот на СОА и ВСОА;
- 6) Утврдува мерки во врска со резултатите на надзорот над СОА и ВСОА;
- 7) Утврдува предлог за средства за работа на СОА и ВСОА;

Советот за Национална Безбедност го сочинуваат:

- 1) Претседателот на Република Хрватска;
- 2) Претседателот на Владата на Република Хрватска;
- 3) Член на Влада задолжен за националната безбедност;
- 4) Министрите за одбрана, внатрешни, надворешни и правда;
- 5) Директорите на СОА и ВСОА;
- 6) Советник на Претседателот за национална безбедност;
- 7) Началникот на Генералштабот на Вооружените сили на Република Хрватска;
- 8) Претставник на Уредот на Советот за Национална Безбедност;
- 9) Претседателот на Хрватскиот Собор исто така зема улога во овој состав;

Покрај Советот за Национална Безбедност, важна улога во функционирањето на безбедносно разузнавачкиот состав има и Советот за

Координација на безбедносно-разузнавачките служби (СОВЕТ). Советот оперативно ја ускладува работата на безбедносно-разузнавачките служби.

Советот, покрај останатото:

- 1) Ги спроведува одлуките на Претседателот на Република Хрватска и Владата на Република Хрватска во насочување на работата на СОА и ВСОА;
- 2) Разработува одлуки на Советот за Национална Безбедност кои се однесуваат на работата на безбедносно-разузнавачкиот состав;
- 3) Оперативно ја ускладува работата на телата на безбедносно-разузнавачкиот состав;
- 4) Дава совети на Советот за Национална Безбедност;

Советот за Координација на безбедносно-разузнавачките служби го сочинуваат:

- 1) Член на Владата на Република Хрватска задолжен за национална безбедност (претседател на СОВЕТ);
- 2) Советник на Претседателот на Република Хрватска за национална безбедност (заменик на претседател на СОВЕТ);
- 3) Директорите на СОА и ВСОА;
- 4) Претставник на Уредот на Советот за Национална Безбедност;

Стручните и административни работи на Советот за Национална Безбедност и СОВЕТ ги врши Уредот на Советот за Национална Безбедност. УСНБ врши работи кои на Советот за Национална Безбедност му овозможуваат работа и надзор над безбедносно-разузнавачките служби.

За работи од техничка и информациска природа во составот и мрежата на државните тела е надлежен Заводот за Безбедност на Информацискиот Состав.

Оперативно-технички центар за надзор на телекомуникации (ОТЦ) активира и управува со мерите за таен надзор на телекомуникациските услуги, дејности и промет. Со други зборови, ОТЦ е државно тело кое на барање на СОА и други со закон овластени тела, а со одобрување на Врховниот Суд на Република Хрватска, активира надзор над комуникациите на граѓаните.⁵⁷

На слика 1 е претставена шемата на безбедносно-разузнавачкиот систем на Република Хрватска.

Слика 1

⁵⁷ Види повеќе на https://hr.wikipedia.org/wiki/Sigurnosno-obavje%C5%A1tajni_sustav_u_Hrvatskoj

Безбедносно-Разузнавачка Агенција (СОА)

Според Уставот и законите на Република Хрватска и подзаконски акти, СОА има посебни овластувања за собирања информации на повеќе начини.

Од отворен тип, СОА ги добива информациите од:

- 1) Комуникација со граѓаните;
- 2) Барање од државните службеници податоци од државни и локални тела на тие правни тела;
- 3) Примена на тајни мерки и постапки;
- 4) Користење на јавни извори (електронски и пишани медиуми);
- 5) Размена на податоци со партнерски безбедносно-разузнавачки агенции.

Мерките за тајно прибирање на информации се применуваат ако СОА ги исцрпи редовните методи на собирање на информации. Методите на тајно собирање на информации се:

- 1) Таен надзор на телекомуникациски услуги, дејности и промет а) таен надзор на содржината на комуникациите односно прислушкување б) таен надзор на податоците за телекомуникациски промет односно излист.
- 2) Таен надзор на локацијата на корисникот и таен надзор на меѓународните комуникациски врски.
- 3) Таен надзор на поштенската и друг вид на пратки.
- 4) Таен надзор и техничко снимање на внатрешност на објект, затворени и отворени простори и предмети.
- 5) Тајно следење со видео снимање на особата на отворен и затворен простор и на јавни места.
- 6) Тајно следење на звучно снимање на содржината на комуникации на особата во отворен и затворен простор и на јавни места.
- 7) Таен откуп на документи.

Врховниот Суд ги одобрува следните мерки:

- 1) Таен надзор на содржината на телекомуникациските услуги (прислушување).
- 2) Таен надзор на поштенската и друг вид на пратки.
- 3) Таен надзор и техничко снимање на внатрешност на објект,затворени и отворени простори и предмети.
- 4) Тајно следење на звучно снимање на содржината на комуникации на особата во отворен и затворен простор и на јавни места.

Директорот на СОА ги одобрува следниве мерки:

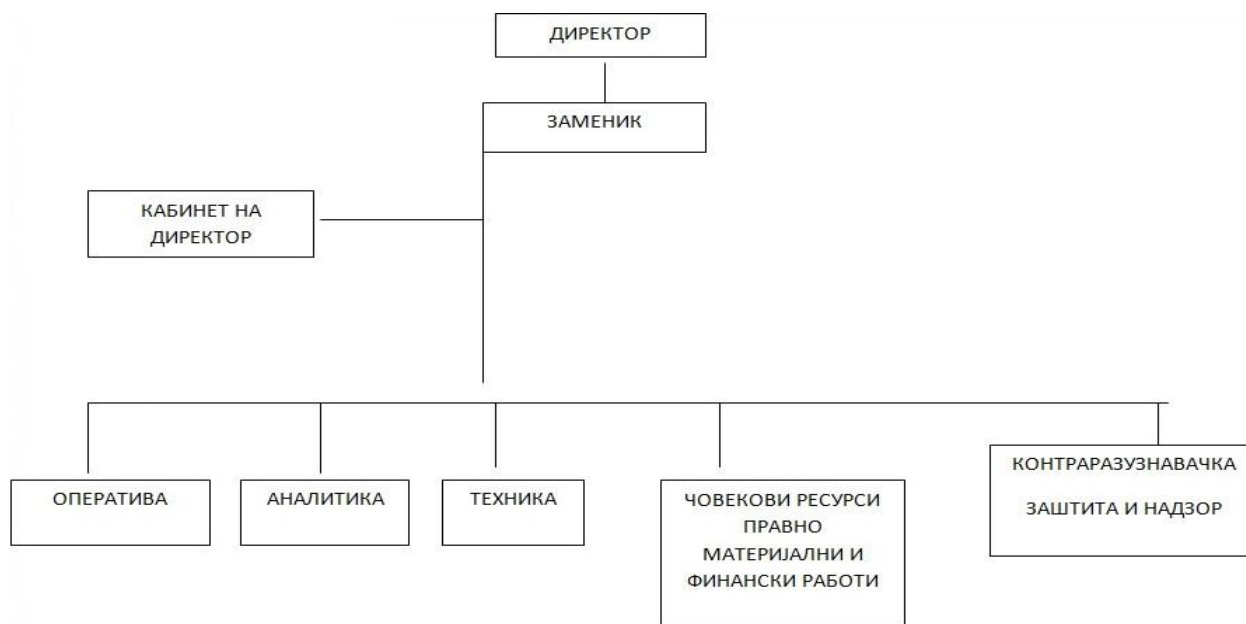
- 1) Таен надзор на податоците за телекомуникациски промет.
- 2) Таен надзор на локацијата на корисникот и таен надзор на меѓународните комуникациски врски.
- 3) Тајно следење со видео снимање на особата на отворен и затворен простор и на јавни места.
- 4) Таен откуп на документи.

На чело на СОА е директор кој со заеднички потпис го именуваат Претседателот на Република Хрватска и Претседателот на Владата на Република Хрватска.

Како би ги вршела квалитетно своите работи и законски обврски, во Република Хрватска, СОА има 10 регионални центри.⁵⁸

⁵⁸ Веб страница на СОА, последен пат пристапено на 13.12.2019 г., достапно на <https://www.soa.hr/hr/>

СОА е организирана на следниот начин прикажан на слика бр. 2

59

Слика број 2

⁵⁹ Веб страница на Министерство за одбрана на Р. Хрватска, последен пат пристапено 8.12.2019 г., достапно на <https://www.morh.hr/o-vojnoj-sigurnosno-obavjestajnoj-agenciji/>

Воено Разузнавачка агенција (ВСОА)

ВСОА е една од двете разузнавачко-безбедносни агенции во Република Хрватска, а ја покрива безбедноста и разузнавачката работа на земјата и во странство во воениот односно одбранбениот дел. ВСОА е организациона единица во состав на Министерството за Одбрана на Република Хрватска, задолжена за планирање и спроведување на поддршка на Министерството за Одбрана и Вооружените сили на Република Хрватска, за извршување на задачи од областа на одбрана на построенија, суверенитет, независност и територијална целосност на Република Хрватска. Со работа започнува на 17 Август 2006 година со стапување на сила Законот за безбедносно-разузнавачкиот состав на Република Хрватска, ВСОА е наследник на ВСА.

Темелната улога и делокругот на работа на ВСОА произлегува од Стратегијата за Национална Безбедност, Стратегијата за Одбрана, Годишната Насока за работа на безбедносно-разузнавачките агенции и закони кои ја регулираат работата на овој вид на служби. ВСОА има овластување за собирање на воени податоци и е задолжена за контраразузнавачка заштита и заштита на работниците на Министерството за Одбрана на Република Хрватска и припадниците на Вооружените сили на Република Хрватска.

Агенцијата нема репресивни овластувања. Работата се состои во посебни облици на собирање на јавни и тајни податоци од значење за националната безбедност во воената сфера, обработка и анализа на тие податоци и давање на информациска поддршка на тие кои донесуваат политички одлуки во државните тела кои применуваат закони и подрачја кои се од интерес и важност за националната безбедност.

Во рамките на разузнавачки работи, ВСОА е задолжена за собирање, анализа, обработка и оценување на податоците за војските и одбранбените состави на други земји, за надворешни притисоци кои можат да имаат влијание на одбранбената безбедност, односно активности во странство кои имаат намера на загрозување на одбранбената безбедност на земјата, за поединци, организации,

групи, активности и процеси кои имаат или можат да имаат влијание на безбедноста на Република Хрватска и безбедноста на припадниците на Вооружените сили на Република Хрватска.

Во рамките на контраразузнавачката и безбедносна дејност, ВСОА на подрачјето на Република Хрватска собира, анализира, обработува и оценува податоци за намери, можности и планови за делување на личности, групи и организации во земјите, кои имаат цел да ја загрозат безбедноста на Република Хрватска.⁶⁰

Хрватска со самото тоа што е членка на НАТО и ЕУ истовремено има служби по НАТО и ЕУ стандарди, хрватскиот разузнавачки систем од земјите на Западен Балкан е најсличен со нашиот бидејќи тие ја имаат ОТЦ како што нашата држава ја има агенцијата ОТА.

Специфичноста е што и тие немаат агенција за разузнавање под директна контрола на претседателот како кај нас. Друга специфичност е што директорот на СОА го именуваат со заеднички потпис претседателот на Хрватска и премиерот на Хрватска, за разлика од кај нас во АНБ директорот го именува Владата.

⁶⁰ Веб страница на Министерство за одбрана на Р. Хрватска, последен пат пристапено 8.12.2019 г., достапно на <https://www.morh.hr/o-vojnoj-sigurnosno-obavjestajnoj-agenciji/>

3.6 Безбедносно-разузнавачки систем на Црна Гора

Историја на безбедносно-разузнавачкиот систем на Црна Гора

Целокупното согледување на историјатот на безбедносно-разузнавачките служби во Црна Гора можат само делумно да се следат низ институционализирани облици на работа во сегашното сфаќање на овој поим. Вршењето на безбедносно-разузнавачката функција почнуваат истовремено со конституирање на државните власти во Црна Гора и со донесување на различни прописи со кои е креирана основа за потрајно зацврстување и развој на државата.

Според тоа, во 1796 година, Општиот Законик црногорски, Општиот Законик брдски во 1798, формирање на Гвардија и Перјаници 1831 година, законик на Кнезот Данило 1855 година, реформата на Сенатот во 1874 година, воспоставување на Министерството за Внатрешни Работи 1879 година, Полициски правилник за Кнежевина Црна Гора 1907 година, се активности за воспоставување и втемелување на безбедносно-разузнавачка служба и функционирање во склад со тие моментални геополитички опкружувања.

Поновниот историјат на безбедносно-разузнавачката служба на Црна Гора може да се следи од 13 Мај 1944 година, кога со наредба на Врховниот Командант на НОВ е основано одделение за заштита на народот-ОЗНА, како единствена безбедносно-разузнавачка служба на подрачјето на бивша Југославија.

Во Март 1946 година, ОЗНА е издвоена од составот на Министерството за Народна Одбрана и е приклучена во Министерството за Внатрешни Работи, истовремено менувајќи го називот во Управа за Државна Безбедност-УДБА.

По позначајните нормативни и организациони промени 1966-67 година, кога е извршена реорганизација, Службата за Државна Безбедност-СДБ ги задржала позициите и надлежностите во рамките на Министерството за Внатрешни Работи.

До распаѓањето на СФРЈ, во почетокот на 1990-те години, Службата за Државна Безбедност поминала низ различни фази на развој. Прилагодувајќи се на општите социјални и политички промени по формирањето на СРЈ, 1922 година, Службата за Државна Безбедност продолжила да функционира во рамките на Министерството за Внатрешни Работи на Црна Гора.

Со Законот за Агенција за Национална Безбедност ("Службен Весник на Црна Гора број 28/05 од 5 Мај 2005 година) е основана Агенцијата за Национална Безбедност како посебен државен орган кој е по својство на правен наследник ги презеде службениците, предметите, архивите, опремата и средствата од бившиот СДБ на Црна Гора.

Делокруг на функционирање на АНБ

Агенцијата за Национална Безбедност (АНБ) во својот делокруг собира, евидентира, анализира, проценува, користи, разменува, чува и штити податоци во врска со:

- 1) За дејности насочени против независноста, суверенитетот, територијалниот интегритет, безбедноста и против Уставот на Црна Гора;
- 2) Дејности од значење за одбрамбените интереси на Црна Гора и исполнување на стратешките безбедносни цели и интереси (разузнавачки и контраразузнавачки работи во областа на одбраната);
- 3) Дејности во врска со вршење тероризам;
- 4) Дејности во врска со вршење на организиран криминал;
- 5) Најтешки облици на кривични дела против човештвото и на други добра заштитени со меѓународното право;
- 6) За дејности за носители на разузнавачки активности од други држави од важност за националната безбедност;
- 7) Потенцијална закана по економските интереси на Црна Гора;
- 8) Закана по меѓународната безбедност;
- 9) Други можни закани по националната безбедност

9) Други можни закани по националната безбедност.⁶¹

Агенцијата за Национална Безбедност врши контраразузнавачка заштита на Претседателот на Црна Гора, Собранието на Црна Гора, Владата на Црна Гора и на други државни органи, министерства и органи на управа, кои опфаќаат активности од важност за безбедноста на одредени лица и работни места во овие органи, како и објекти, опрема и просторот кои тие го користат. АНБ врши безбедносни проверки, како и други работи од интерес од националната безбедност, во склад со законот.

За податоците, АНБ го известува Претседателот на Црна Гора, Претседателот на Собранието на Црна Гора и Претседателот на Владата на Црна Гора.

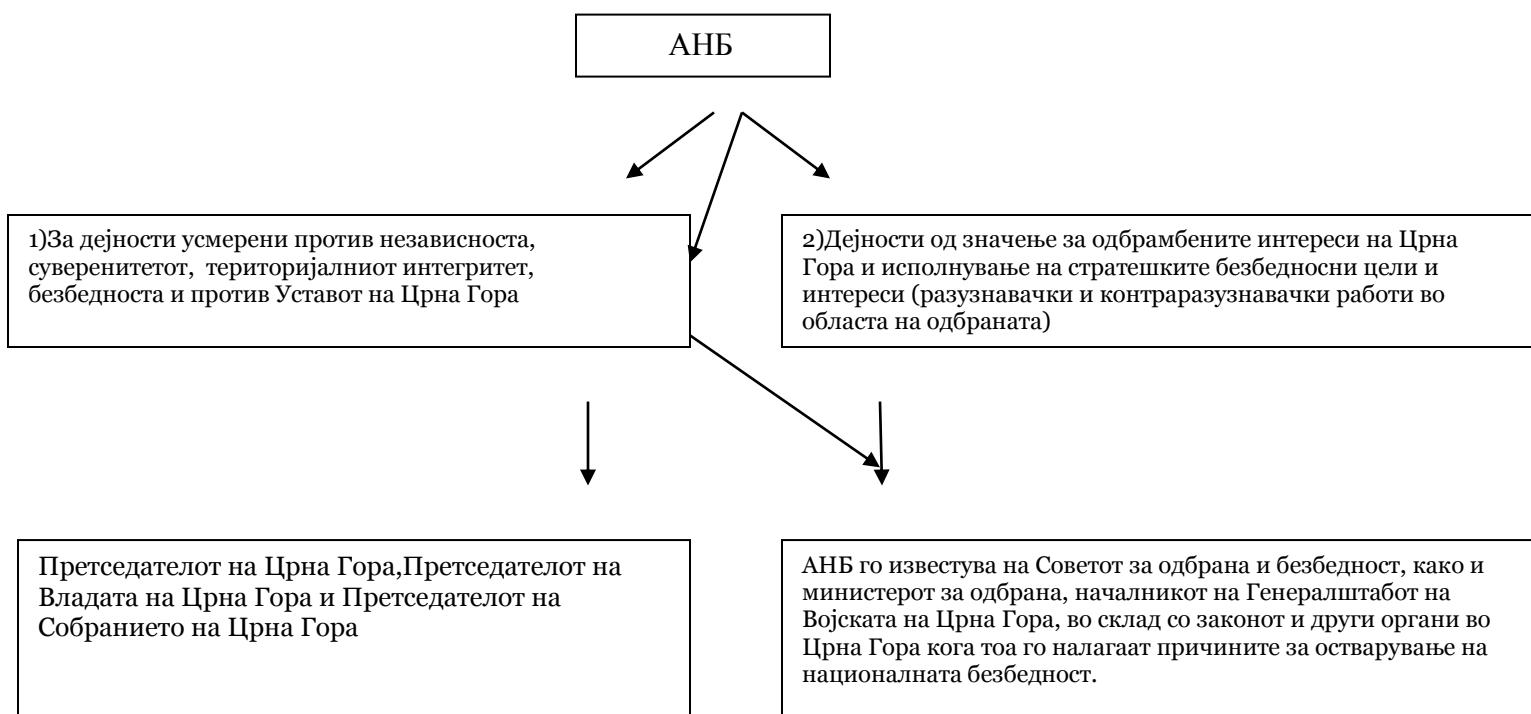
Исто така, АНБ го известува и Советот за одбрана и безбедност, како и министерот за одбрана, началникот на Генералштабот на Војската на Црна Гора, во склад со законот, како и други органи во Црна Гора кога тоа го налагаат причините за остварување на националната безбедност.

Во Февруари 2012 година е донесен закон со кој се одредува внатрешен правилник за формирање воено-безбедносна служба во рамките на Министерство за Одбрана, кој закон е во склад со стандардите на сојузите во кои членува Црна Гора.⁶² Со овај закон е формирана правна рамка за разузнавачки, контраразузнавачки и безбедности активности на Војската на Црна Гора и зајакнување на активностите во извршување на воените мисии и задачи.

⁶¹ Веб страница на АНБ, последен пат пристапено на 13.12.2019 г., достапно на <http://www.anb.gov.me/naslovna>

⁶² Crna Gora dobija Vojno-obavještajnu službu, последен пат пристапено на 13.12.2019г., достапно на <https://www.vijesti.me/vijesti/politika/crna-gora-dobija-vojno-obavjestajnu-sluzbu>

Организациона поставеност на АНБ

63

Република Црна Гора во нивниот стремеж за влез во ЕУ и НАТО доведе до усогласување на нивната безбедносно-организациска поставеност во склад со НАТО и ЕУ стандарди, притоа станувајќи членка на НАТО, па со самото тоа нашите безбедносно-разузнавачки организациони поставености се слични.

Специфично е дека како кај нас тие немаат исто така агенција која е под контрола на претседателот на Република Црна Гора.

⁶³ Веб страница на АНБ, последен пат пристапено на 13.12.2019 г., достапно на <http://www.anb.gov.me/naslovna>

ЗАКЛУЧОК

Разузнавањето како процес на прибирање и обработка на податоци и информации што се неопходни за заштита на виталните интереси на земјата од опасностите од внатре и надвор, во современиот свет, особено денес, претставува една од виталните државни функции.

Гледани низ историска призма, шефовите на државите, владите и воените раководства имале потреба однапред да ги согледаат опасностите за сопствените земји при што обезбедувањето со навремени разузнавачки информации им овозможувало да ги намалат неизвесностите и да обезбедат солидна основа за донесување на правилни одлуки.

Историјата на разузнавачките и безбедносните служби се поврзува со создавањето на првите држави во организациона смисла и во контекст на спроведување на активности во насока на заштита на поредокот утврден со Уставот. Секоја држава се стреми да изгради безбедносен систем кој ќе овозможи успешно спротивставување на современите ризици и закани по безбедноста.

Безбедносно-разузнавачкиот систем на една држава е основа за опстанок и постоење на државата. Секоја држава автономно го уредува својот безбедносно-разузнавачки систем, зависно од потенцијалните закани и ризици по безбедноста на државата. Овие системи не се еднаш засекогаш поставени, односно варираат согласно потребите при обезбедување на националната безбедност.

Во првите два дела на магистерскиот труд даден е краток осврт на настанокот на разузнавачката дејност и разузнавачките служби, основните начела на работењето на разузнавачките служби, видовите на разузнавачки модели и нивното таксативно уредување.

Главната хипотеза е разработена и потврдена во третата глава на трудот преку анализа на организационата поставеност и функционирање на безбедносно-разузнавачките заедници на државите од Западен Балкан. Детално се анализирани (од историски аспект до најновите реформирани модели)

безбедносно-разузнавачкиот систем на Република Албанија, Босна и Херцеговина, Република Македонија, Република Србија, Република Хрватска и Црна Гора.

Разузнавачката заедница на Република Албанија ја сочинуваат Државната Разузнавачка Служба (ШИШ) и Агенција за Одбранбено и Безбедносно разузнавање (ДИСА), која е под Министерството за одбрана. Со оглед на фактот дека Албанија е земја-членка на НАТО, ДИСА е сегмент од Разузнавачкиот Борд на НАТО и учествува во разузнавачки, контраразузнавачки и други безбедносни работни групи во рамки на Алијансата – тоа дополнително ја зацврстува безбедноста на Република Албанија.

Особено интересен за анализа беше моделот на Босна и Херцеговина. Комплицираното политичкото уредување на Босна и Херцеговина е од републикански карактер, иако државата не се дефинира како република поради сложеноста на поделбата на ентитети и кантони. Во суштина, Босна и Херцеговина е составена од две федерални единици: Федерација Босна и Херцеговина и Република Српска. Разузнавачкиот сектор на Босна и Херцеговина го сочинуваат Разузнавачко-безбедносна агенција на Босна и Херцеговина (ОСА БИХ) и Сектор за воено безбедносно-разузнавачки работи. ОСА задолжително треба да соработува со Државната агенција за заштита и истраги (СИПА), Федералната управа за полиција, Дирекцијата за координација на полициските тела, кантоналните министерства за внатрешни работи, односно Министерството за Внатрешни Работи на Република Српска. Во Босна и Херцеговина и понатаму голем безбедносен предизвик останува мигрантската криза (Балканската рута) и се потребни координирани напори при справување со овој проблем, кој има голем потенцијал да ја загрози националната безбедност на Босна и Херцеговина и регионалната стабилност.

По распадот на Југославија и новонастаната општествено-политичка реалност, како и променетата природата на заканите и ризиците, во 2002 година Република Србија ја формираше Безбедносно-Информативна Агенција (БИА) која се уште функционира. Дополнително разузнавачкиот сектор на Србија го

сочинува и Воено разузнавачката служба (ВОА), која е во состав на Министерството за Одбрана.

Разузнавачкиот систем на Република Хрватска го сочинуваат Безбедносно-Разузнавачката Агенција (СОА) и Воено Разузнавачката агенција (ВСОА).

За разлика од другите држави, интересно кај хрватскиот модел е што на чело на СОА е директор кој со го именуваат Претседателот на РХ и Претседателот на Владата на Република Хрватска, со заеднички потпис. Со цел квалитетно извршување на своите работи обврски, СОА има 10 регионални центри во Република Хрватска. Додека пак, ВСОА како организациона единица во состав на Министерството за Одбрана на Република Хрватска е надлежна за безбедноста и разузнавачката работа на земјата и во странство во одбранбениот дел.

По одделувањето од Србија (Србија и Црна Гора) и стекнување статус на независна држава Црна Гора, во 2005 година е основана Агенцијата за Национална Безбедност на Црна Гора, како посебен автономен државен орган.

Во 2018 и 2019 година, разузнавачкиот модел во Република Македонија беше целосно реформиран, пред се на барање и по препорака на Европската унија и НАТО. По скандалот со незаконското следење на комуникациите за кој јавноста слушна во 2016 година, беше формирана Оперативно-техничката агенција (ОТА), а Управата за безбедност и контраразузнавање замина во историјата. Слично како Црногорскиот модел беше формирана Агенција за национална безбедност надвор од МВР. Со цел по соодветна координација меѓу службите, во мај 2019 година за прв пат беше формиран Совет за координација на безбедносно-разузнавачката заедница. А во процедура е и носење на нов Закон за Агенцијата за разузнавање.

Вака поставениот модел може да заклучиме дека има солидна основа да профункционира практично, сепак најголем предизвик останува политичката волја и професионализмот на кадрите задолжени да ја чуваат нашата безбедност.

Со анализата на безбедносно-разузнавачките заедници на државите во Западен Балкан, беше потврдено дека разузнавачките служби во овие земји имаат солидна организациона структура, при што воочлива е потребата од поголема

координација и интеграција, поради природата и спецификите на современите закани и предизвици.

Преку обработката на Безбедносно-Разузнавачките заедници на државите од Западен Балкан се дојде до заклучок дека тие имаат генерално слични безбедносно-разузнавачки системи, спремни да одговорат на заканите дефинирани во националните безбедносни стратегии. Тоа што изостанува во овие државни системи е недоволно посветеното внимание на новите типови на закани кои имаат потенцијал да ја загрозат безбедноста, како што се сајбер нападите и вештачката интелигенција. Овие држави се уште ги немаат опфатено новите закани во своите разузнавачки модели, ниту во базата на безбедносната архитектура - Стратегиите за национална безбедност и одбрана.

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

1. Бакрески, Оливер: Координација на безбедносниот сектор: Искуства и практики, Филозофски факултет, Скопје 2006.
2. Бакрески, О.; Милошевић, М.: Современи безбедносни системи : Компаративна анализа на земјите од Југоисточна Европа, Аутопринт Т.А; Филозофски факултет, Скопје, 2010.
3. Буџакоски Стефан , “Разузнавање”, Коста Абраш а.д., 2005, Охрид
4. Димитроски Роберт, “Основи на организацискиот дизајн”, Факултет за општествени науки, 2004, Скопје
5. Квигин Томас, “Да се види невидливото- Разузнавање за национална безбедност во несигурно време” Магор, 2006 Скопје
6. Котовчевски Митко тајните служби на балканот Скопје 2007
7. Котовчевски Митко, Современи разузнавачки служби, Македонска цивилизација - Скопје, 2002
8. Котовчевски М., „Современи разузнавачки служби“, 2001г. Македонска цивилизација, Скопје
9. Котовчевски М. „Основи на разузнавање“ Бомат Графикс, Скопје
10. Котовчевски М. „Македонско-англиски речник на разузнавачка терминологија“ Бомат Графикс, Скопје, 2009,
11. Методија Дојчиновски, Разузнавачка подготовка – императив за успешно изведување на воените операции, Современа македонска одбрана, Април 2010, стр.55
12. Методија Дојчиновски, Модел на поставеност И функционирање на военото разузнавање во Армијата на Република Македонија според стандардите на НАТО, докторска дисертација, Скопје, 2007
13. Пендаровски С., *Меѓународна безбедност*, Скопје, 2010
14. Фердинанд Оцаков „Улогата на разузнавањето во борбата против тероризмот и организираниот криминал“, 2010 г. Соларис Принт, Скопје, стр.176.

15. Џонатан Р. Вајт „Тероризам“, 2004, Alexandria Press, Београд
16. Бајагић, Младен: Шпијунажа у XXI веку: Савремени обавештајно-безбедносни системи, Book&Marso, Белград 2008.
17. Јандрић, Јадранко: „Реформа Војне службе безбедности“, Друга школа реформе сектора безбедности (зборник), Београд, 2003, стр.167-172.
18. Мијалковски, Милан: Обавештајне и безбедносне службе, Факултет безбедности; Службени гласник, Белград, 2009.
19. Милошевић, М.; Срећковић, З.: Безбедносне службе света, Војноиздавачки завод, Белград, 2010.
20. Младеновић, Мирослав: „Сарадња у безбедности и реформа сектора безбедности Србије и Црне Горе“, Безбедност и друштво, бр. 1/2005, стр. 51-57.
21. Соколовић, Р.; Стевановић, М., Коментар Закона о полицији, Белград : Пословни биро, 2005.
22. Стевановић, Мирослав: Коментар Закона о основама уређења служби безбедности Републике Србије са анализама: Закона о службама безбедности Савезне Републике Југославије, Закона о безбедносно-информативној агенцији, Грађански институт за демократију и безбедност Паралакс, Белград, 2008 (електронски извор CD-ROM)
23. Ћеранић, Предраг: Ко контролише обавјештајне службе, Бесједа, Бања Лука 2008.
24. Цвијан, Владимир, „Савет за националну безбедност : позитивноправна анализа“, Српска правна ревија, бр. 8/2008, стр. 7-22.
25. Hadžić Miroslav, “Распон обавештајног надзора на Западном Балкану” 2008 DCAF, Beograd
26. Lakić Dragutin, “Savremena špijunaža” Privredna štampa 1982, Beograd
27. Melon Jeromme, “Shvatanje obaveštajnih službi” Forum građanske inicijative, 2006 Beograd
28. Savić Andreja, Deliћ Milan i Bojagić Mladen “Bezbednost sveta - od tajnosti do javnosti” Institut viša škola unutrašnjih poslova, 2002 Beograd
29. Stajić Ljubomir “Osnove bezbednosti” Policiska Akademija, 1998 Beograd

30. Wills Aidan, "Razumevanje nadzora obaveštajnih službi", DCAF, 2007
Beograd
31. Lerner, K.L.; Lerner B.W., (ed.): Encyclopedia of Espionage, Intelligence and Security – a, Intelligence and Security, Thomson & Gale, Detroit 2004.
32. Joint Publication 2-0, Joint Intelligence, Peter Race, General, United States Marine Corps, Chairman of the Joint Chiefs of Staff, 2007. IZVOR:
http://www.fas.org/irp/doddir/dod/jp2_0.pdf
33. Carl Von Clausewitz, On War, Princeton University Press, Princeton, 1976
34. NATO, Intelligence doctrine, Military Agency for Standardization, AInTP-1(A), 1995
35. HQ, FM 34-80, Brigade and Battalion intelligence and electronic warfare operations, DoA, Washington, 1986
36. HQ, FM 34-10 Division intelligence and warfare operations, DoA, Washington, 1986
37. Tomas Eisenblater, Intelligence preparation of the battlefield, NATO, JCSE, Ankara, 2002
38. С.Ивановска, Магистерски труд „Анализа на современите тенденции и димензии на разузнавањето,, 2019г.
39. Закон за Агенцијата за разузнавање. Службен весник на Република Македонија бр. 19/1995
40. PRAVILNIK O UČEŠĆU PRIPADNIKA MINISTARSTVA ODBRANE I ORUŽANIH SNAGA BOSNE I HERCEGOVINE U OPERACIJAMA PODRŠKE MIRU I DRUGIM AKTIVNOSTIMA U INOZEMSTVU
41. Закон за АНБ, Службен весник на РСМ, бр. 108 од 28.5.2019 година
42. Закон за координација на безбедносно-разузнавачката заедница во Република Македонија, Бр. 08-3049/1, 22 мај 2019 година, Скопје
43. Закон за Оперативно - техничка агенција, Службен весник на РМ, бр. 71 од 19.4.2018 година
44. Закон за Агенција за национална безбедност (Службен весник на РСМ, бр. 108 од 28.5.2019 година).
45. Веб страница на АНБ, <http://www.anb.gov.mk/zaAgen.html>

46. Веб страница на Министерство за одбрана на Република Србија,
<http://www.mod.gov.rs/eng>
47. Веб страна на ОТА, <https://ota.mk/mk/osnovni-informacii>
48. Веб страна на МВР, <https://mvr.gov.mk/page/uprava-i-bezbednost-za-kontrarazuznavanje>
49. Веб страница на СОА, <https://www.soa.hr/hr/>
50. Веб страница на АНБ ЦГ, <http://www.anb.gov.me/naslovna>
51. Crna Gora dobija Vojno-obavještajnu službu,
<https://www.vijesti.me/vijesti/politika/crna-gora-dobija-vojno-obavjestajnu-sluzbu>
52. Веб страница на Министерство за одбрана на Р. Хрватска,
<https://www.morh.hr/o-vojnoj-sigurnosno-obavjestajnoj-agenciji/>
53. Веб страница на министерство за одбарана на БИХ
<http://www.mod.gov.ba>
54. Парламентарна контрола над работата на безбедносните и
разузнавачки служби во република Македонија,
<https://www.pravdiko.mk/wp-content/uploads/2016/01/bezbednost.pdf>
55. Центар за демократска контрола на вооружените сили во Женева,
Служби за разузнавање,
https://www.files.ethz.ch/isn/17437/bg_intelligence_services_mcd.pdf
56. Веб страница на Разузнавачко-безбедносната агенција на БиХ:
<http://www.osa-oba.gov.ba/>
57. Веб страница на Министерство за одбрана на Република Македонија
„Сличности и разлики помеѓу разузнавачките дисциплини –

Компоненти и методи на прибирање информации“

<http://www.mod.gov.mk/?shtit=26997&lang=mk>

58. Веб страница на ШИШ, последен пат пристапено на 13.12.2019 г.,

достапно на <https://www.shish.gov.al/>

59. Веб страница на Министерство за одбрана на Р. Албанија,

<http://www.mod.gov.al/eng/index.php/ministry/subordinate-structures/dia/39-defence-intelligence-agency-dia>